

VAMİK D. VOLKAN

POLİTİK PSİKOLOJİ

- Düşman ve Dost Edinme Gereksinimi:
Gelişimsel Bir Yaklaşım
- Çeşitli Yönleri İle Diplomasi
- Etnik Çatışmalara Psikolojik Görüş Açısından
Yaklaşım
- Etnik Çatışmalarda Ortaya Çıkan Sorunların
Psikolojik Görüş Açısından Çözümü

Çeviri ve Derleme:

Prof. Dr. Abdülkadir Çevik

Doç. Dr. Birsen Ceyhun

**Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
Yayınları**

POUHLIKOV
JANES

JOHN D. VOKAL

VAMIK D. VOLKAN

POLİTİK PSİKOLOJİ

- Düşman ve Dost Edinme Gereksinimi:
Gelişimsel Bir Yaklaşım
 - Çeşitli Yönleri İle Diplomasi
 - Etnik Çatışmalara Psikolojik Görüş Açısından
Yaklaşım
 - Etnik Çatışmalarda Ortaya Çıkan Sorunların
Psikolojik Görüş Açısından Çözümü
-

Çeviri ve Derleme:

Prof. Dr. Abdülkadir Çevik

Doç. Dr. Birsen Ceyhun

**Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
Yayınları**

POLİTİK PSİKOLOJİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

- **Düşman ve Dost Edinme Gereksinimi: Gelişimsel Bir Yaklaşım..... 1**
- **Çeşitli Yönleri İle Diplomasi..... 49**
- **Etnik Çatışmalara Psikolojik Görüş Açısından Yaklaşım..... 79**
- **Etnik Çatışmalarda Ortaya Çıkan Sorunların Psikolojik Görüş Açısından Çözümü..... 99**

DÜŞMAN VE DOST EDİNME GEREKSİNİMİ: GELİŞİMSEL BİR YAKLAŞIM

Prof.Dr. Vamık D. Volkan

Bazı araştırmacılar Politik psikoloji alanında yapılan bazı araştırmalarda politik psikoloji çeşitli kuramlardan alınan bilgilerden oluşan, karışık ve belirsiz bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Aslında politik psikoloji insanın sosyal yönü üzerinde durmaktadır. Aristo insanın doğasında varolan gruplar oluşturma isteğini göz önüne alarak, insanı "politik hayvan" olarak adlandırmıştır. Aristo'nun ifade ettiği anlamda politik olmak , insan gruplarını, bu grupların çıkarlarını göz önüne alarak; kentler, eyaletler veya ülkeler olarak düzenlemeyi içermektedir. Bir Yunan şehri olan Atina, tüm toplumu temsil ederdi. Yapısı halkın isteklerini ve kişiliklerini yansıtırdı.

Geniş bir grubun politikasını, ulusal veya genel olarak algıladığını niteliklerinde, özelliklerini geliştirmede ve korumada görebiliriz. Politik bilimler

* Volkan, V.D.: *The need to have enemies and allies: A developmental approach. Political Psychology* 6: 219-247, 1985.

gruplarda var olan bu dürtülerin ortaya çıkışında politik, tarihi, askeri ve hükümet süreçleriyle ilişkili çalışmaları incelemiş başka gruplarla ilişki içinde olmayan veya yalıtılmış grupların psikolojik belirleyicileri üzerinde durmamıştır. Birbirleriyle ilişki içinde olan grupları anlamak için pek çok yol vardır. Eğer bu ilişki çatışmaya dönüşürse bu çatışmanın doğasında hayvani bir fenomen vardır. Psikanalistler çatışmanın bireyin yaşamında normal olduğunu belirtirler. Lamp-de Groat'a göre (1963) her canlı kendi varlığını koruma sürecinde çevre ile çatışma yaşar oldukça yüksek düzeyde ayrılmış ve karmaşık bir yapıdaki insan aklının çatışmaları ise kaynağını yalnızca çevreden almaz, bu kaynak büyük oranda içsel alanlarda yer alır. İnsan psikolojisi üzerindeki çalışmalar bireyin karşılaştığı çatışmaları içsel ve dışsal olarak iki ayrı grupta ele almaktadır. Bu çatışmalar bireyin bütünlüğünü bozmadan çözümlendikleri zaman, ruhsal olgunlaşmanın kaynağını oluştururlar. Bireyin doğuştan getirdiği gelişimsel etmenler egonun gelişimini etkiler. Bir çatışmanın "normal" çözümünde bireyin egosu onun içrel, iç güdüsel dürtüleri ve duygusal gereksinimlerinin doyurulmasına kadar kendisinin bilinçli ve idealize ettiği özelliklerinin de doyurulmasına da izin verir. Bu süreçte bireyin diğerleri ile genel de çevresiyle ilişkilerini bozulmaz. Bunun gibi "normal" süreçler insanı zenginleştirir ve yeni çatışmaların uygun çözümleri için bireyi psikolojik olarak daha iyi donanmış duruma getirir. Buna karşın çatışmaların

"normal" çözümü başaramazsa semptomlar içeren patolojik görünümler ortaya çıkacaktır. Bütün insanlar çatışmalarla karşılaştıkları gelişimsel aşamalardan geçerler. Çatışmalarla başa çıkmada kullanılan savunma mekanizmaları yalnızca türe özgü değil, içinde bulunulan döneme özgüdür. Her gelişimsel aşamanın çatışmaların üstesinden gelebilmek için kendine özgü savunmaları vardır. Böylece gruplar arası ve uluslararası çatışmaların her bireyin psikolojik olarak yaşadığı çatışmalardan kaynaklandığı sonucuna varılabilir. Politik psikoloji, gruplararası çatışmaları ele alırken ortamın politik yapısı içerisinde bireysel psikolojinin etkilerinin olduğu ve psikolojik güçlerin gruba yön verdiğini kabul etmektedir. Böylece politik psikoloji bireyler ile gruplar ya da milletlerin gelişmeleri arasındaki bağı gözleyerek çatışma içinde bulunan grupların davranışlarını anlamamızı sağlayacak bilgiler sağlar.

Bu yazının amacı dost ve düşman gereksinimine gelişimsel bir açıdan bakmak ve bu gereksinimin politik psikolojinin temeli olduğunu vurgulamaktır. Eğer bireylerin ve grupların düşmana ve kendi destekleyici sistemlerinin bir uzantısı olarak algılayabildikleri dostlara ihtiyaçları olmasaydı, politik psikoloji olmazdı. Şayet düşmanların insan için dost kadar önemli olduğu gerçekse, çatışmalar ve politik psikoloji süreçlerinin çalışma alanına derinlik psikolojisi de girmelidir.

George Orwell ve Milliyetçilik

Orwell'in (1945) milliyetçilik tanımına göre insanoglu tıpkı böcekler gibi sınıflandırılabilir. Bu sınıflama içerisinde milyonlarca insandan oluşan topluluklar "iyi" ve "kötü" olarak tanımlanır. Politik psikologlar bu tanımı, "iyi" ve "kötü" kelimelerini "dost" ve "düşman"a çevirerek, kabul etmektedir.

Orwell milliyetçilikle şunları anlatmaya çalışmıştır: Milliyetçilik bir kimsenin, bir milletle veya başka ünitelerle özdeşim yapma alışkanlığıdır. En büyük görev özdeşim kurulan millet veya ünitenin çıkarını korumaktır. Yani Orwell'e göre milliyetçilik, psikiyatristlerin zihinsel süreçlerin patolojik olarak adlandırdıkları duruma benzer. Orwell'in milliyetçilik ve vatanseverlik arasındaki farkı tanımlamasına da değinmek gerekir. Orwell vatanseverliği kişinin dünyada en iyi olduğuna inandığı, buna rağmen kimseye baskı zoruyla kabul ettirmek istemediği, belirli bir yaşam tarzı ve belirli bir yere kendini adanması olarak tanımlar. Vatanseverlik doğası gereği askeri ve kültürel savunma şeklindedir. Orwell vatanseverlik şeklinde milliyetçilikte olumsuz bir nitelik görmüş ve bunu "benlik yanılığının yol açtığı güce susamışlık" şeklinde tanımlamıştır. Milliyetçi kişi, kendi özel şahsı için değil, içinde yaşadığı millet veya diğer birimler adına güç ve prestij kazanmayı amaçlamıştır.

Orwell dikkatli bir gözlemci olarak milliyetçiliğin tüm şekillerinde belirli özellikler bulunduğunu belirtir. Bunlar:

1. Milliyetçi kişinin kendi birimine duyduğu sadakat ve bağlılık bir obsesyon niteliğindedir. Kendi biriminin aşağılanması, küçümsenmesi veya rakip organizasyonların övülmesi milliyetçi kişide huzursuzluk yaratır. Kişi ancak sert bir tepki vererek rahatlar. Milliyetçinin sadakatla ilgili obsesyonu, onun bunu transfer etmesini engellemez. Freud (1921) 1895'te Le Bon gibi tesir altında kalmanın, düşünmeden hareket etmenin ve değişebilirliğin bir grup tarafından gösterilebileceğini gözledi. Bu tür gruplar kendini çalışmaya adanmış veya aşık olmuş insanlardan farklı olarak bir lidere, hedefe veya amaca bağlanmaya hazırdır. Bir grubun narsisizmi kendini bir seçeneğe kolaylıkla bağlayabildiği gibi, geride çekebilir.

2. Orwell, milliyetçiliğin ikinci özelliğine düzensizlik adını verir. Yıllarca idealize edilen ülkeler veya belirli sosyal üniteler aniden değer kaybedip düşman olarak nitelenebilirler. Aynı şekilde başka ülkelerle aniden dostluk oluşturabilir. Orwell'e göre milliyetçiliğin değişim göstermesi, kişinin tavrını geliştirmeden elde ettiği bir durumdur.

3. Milliyetçiliğin üçüncü özelliği gerçekliğe duyarsızlıktır. Milliyetçi kişi koşullar arasındaki benzerliği algılayamaz. Orwell buna örnek olarak kendi zamanındaki İngiliz muhafazakarların Avrupa'da hür iradeyi şiddetle savunup, Hindistan'ın hür irade elde etme çabalarına şiddetle karşı çıkmalarını gösterir. John E. Neck'in (1979) "Aldatmanın Egoizmi" olarak adlandırdığı fenomene göre, geleneksel düşman olarak

algılanan bir grubun yaşadığı ızdıraplar için gerçek bir empati duyulmaz. Orwell milliyetçiliğinin kendi grubu tarafından yapılan zulme karşı gelmek bir tarafa, bu zulmün farkında değilmiş gibi davranacağını vurgular. Toplumların objektif gerçeklere karşı duyarsız kalmaları dünya haberlerinin yanlış aktarılmasına sebep olabilir. Herşey gazetecinin hangi tarafı tuttuğuna bağlıdır.

Milliyetçilik ve Etnikliğin Tanımlanması

Orwell'in milliyetçiliği değerlendirişi bir tarihçi ya da sosyoloğun açıklamaları kadar yararlı bilgiler vermiştir. Milliyetçilik ve etniklik pek çok bilimin çalışma alanına girebilecek kadar geniş kavramlardır. Tarihçiler milliyetçiliği ve etnikliği tarihsel faktörleri göz önünde bulundurarak açıklarken, sosyologlar bu iki kavramın sosyolojik unsurları üzerinde durmuşlardır. Her iki bilim dalında da milliyetçilik ve etnikliğin psikolojik açıklamaları yapılmıştır. Peterson'a göre (1980) "millet"; farzedilen bir atadan gelen, bir soyla bağlantısı olan ve ortak bir toprağın, tarihi, dili, dini ve yaşam tarzını paylaşan bir topluluktur. Shafer'in (1979) gözlemleri daha dinamiktir. O'na göre milliyetçiliğin tarzı ve derecesi bireyden bireye farklılık gösterir. Yer, zaman ve şartlara bağlı olarak da değişir. Shafer "alt grup" adlı bir kuram ortaya atmıştır. Bu daha küçük olmakla beraber milletin yapısını taşıyan bir topluluk biçimidir. Alt grup terimi yaygın olarak kullanılmasa da, etnikliği anlamak açısından yararlı olabilir.

Peterson'a göre etniklik duygusunu paylaşan ve "etnik grup" olarak nitelenen insanlar ortak çıkarları olduğunu bilirler. Etnik grupların kendilerine özgü farklı bir kimlik duygusu taşıdıkları ve bu duyguyu kendilerinden sonra gelen nesillere aktardıkları gözlenir. Aynı durum ırkçı gruplar içinde geçerlidir. Etnik gruplarda psikolojik uyumda çelişki vardır. Stern'a göre, milliyetçiliğin bir parçası olan etniklik bir taraftan grup üyelerini kaynaştırıp, grubun devamlılığını sağlar; diğer taraftan da diğer gruplardan ayırıp, grubun geleceğini tehlikeye sokar (Stern, 1983).

Psikolojik etkenleri tanımlamak milliyetçilik ve etniklik olgularını daha belirgin hale sokacaktır. Ancak önemle belirtilmelidir ki olgunlaşmamış duygular kişinin milliyetçilik ve etniklik yaşantıları üzerinde büyük rol oynar. Bu yaşantılar kişinin psikolojik sınırlarını teşkil eder.

Orwell milliyetçiliğin doğasındaki ikilemi fenomenin tabiatındaki ikiliği; yani milliyetçiliğin uyumlu ve yapıcı olabileceği kadar, uyumsuz ve yıkıcı olabileceğini sezmiştir. Bu yüzden milliyetçilik ve vatanseverliği ayırmıştır. Orwell çalışmalarında insan doğasını anlamaya çalışarak şu soruları sormuştur. İnsanlar neden bir birimle dostça ilişkilere girerken aynı anda başka bir birimi düşman olarak ilan ederler? Bu eğilim birey ve gruplarda kendine güven ve kimlik arayışına ne zaman yardımcı olur? Ne zaman patolojik bir hal alır? Dosta olduğu kadar düşmana da gereksinim duymak insan doğasının bir parçası mıdır? Bu kaçınılmaz bir olay mıdır?

Erikson ve Pinderhughes'un Dostluk ve Düşmanlık Hakındaki Görüşleri

Benim başkanı olduğumu "Uluslararası Politik Psikoloji Derneği"nin Oxford'da yapılan altıncı yıllık toplantısında Murray Edelman (1983) "Düşmana İhtiyaç" başlıklı bir yazı sundu. Edelman politik bir bilimci olduğundan onun asıl ilgi alanı ülkelerin veya grupların oluşmasını yönlendiren güç yapılarıdır. Çalışmasında bu gücün doğasındaki psikolojik etkenler hakkında iç görü kazanılması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Ona göre güç yapılarını korumak ve devam ettirmek için "dost" ve "düşman" şeklinde bir sınıflandırma yapılır. "Dost" sınıfı kültürün iyi olarak değerlendirdiği nitelikleri kapsar: dürüstlük, bütünlük, temizlik ve sadakat gibi. "Düşman" sınıfına ise bu sayılan niteliklerin karşıtları yüklenir. Edelman bu sınıflara yüklenen niteliklerin çoğu zaman keyfi olduğunu ve gerçeğe dayanmadığını, buna rağmen sınıflandırma mekanizmasının bireyler için kesin bir savaş hattı çizdiğini belirtir. Bu açıklamalardan ortaya çıkan gerçek şudur: Bireylerin güçlerini koruma biçimini, kültürleri tarafından aşılana inançlar belirlemektedir.

Edelman'ın kuramı derinlik psikolojisinin belirgin özelliklerini içermez. Ancak araştırmacı politik yapılar üzerindeki çalışmalarını psikolojik davranışlar hakkındaki gözlemlerine dayandırarak politik bilimlerle psikolojinin yakından ilgili olduğunu göstermiştir. Politik bilimler düşman edinmenin

politik ihtiyaçları üzerinde dururlarken psikanaliz bireyin gelişiminde dost ve düşmana duyulan gereksinimin kaynağını bulmaya çalışır. İktisade psikanalist olan Erik Erikson ve Charles Pinderhughes kültürel grupların neden bir düşman kavramı yarattıklarını açıklamak için biyolojiye yönelmişlerdir. Pseudophenomenon terim biyolojide yeni gibi gözükken aslında eskiden karşılaşılan bir şeyin değişik hali gibi ortaya çıkan durumları belirtmek için kullanılır. Erikson ise insanoglunun değişkenliğini ifade eden pseudospecies terimini kullanır ve şöyle der: "insanoğlu pseudospecies yoluyla evrime uğramıştır. Kabileler, klanlar, sınıflar vs. değişik bir türden gelirmişçesine farklı davranırlar, bunlar doğa üstü niyetlerle kurulmuşlardır". Erikson insanoglunu tanımlanmış gruplar oluşturmaya yönlendiren saldırgan ve cinsel içgüdüsel dürtüler üzerinde durmuştur.

İlkel insan çıplaklığını hayvanların postunu, tüylerini giyerek örtmüştür. Her grup başka bir alt gruba ait insanlardan korkmuştur. Erikson bu dönemde her grubun sadece kendine özgü bir kimlik geliştirmekle kalmadığını ayrıca insan kimliğini bulmaya çalıştığını belirtir. Bu arayış başkalarının değişik ve düşmanca olduğu düşüncesini doğurarak insanların kendi "pseudospecies" lerine bağlılığını kuvvetlendirmiştir. Ancak Erikson'a göre insanlar doğumda belli bir pseudospecies'e bağlı değildirler. Belli bir kültürden etkilenerek çocukluk döneminin sonunda "özel" hale gelirler.

Pinderhughes (1982) 34 ülkeden seçilmiş deneklerde grupla ilişkili paranoid süreçleri incelemiş, bu sürecin durumunu deneklerle tartıştıktan sonra ayırım yapma ve paranoid süreçlerinin evrensel olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuçtan bir adım daha ileri gidilirse şu yargıya varılabilir. Her grubun bir düşmana ihtiyacı vardır. Gruplara ilişkin bu süreci açıklamak için Pinderhughes biyolojiye ve Lorenz'ın çalışmalarına başvurmuştur. Lorenz (1963) çalışmalarında hayvanların bir nesneye, düşmanlık gösterirken, başka bir nesneyle yakınlık kurduklarını saptamıştır. Bu eğilim hayvanlar arası sıkı bir bağ oluşmasında önemlidir; bir düşmana karşı saldırganlık gösteren bir hayvan eşine yaklaşır.

Lorenz çalışmalarında bağlanma kavramını olumlu yönüyle ele alıp, saldırganlık yönünü gözardı etmiştir. Bağlanma olayıyla ilgili tüm biyolojik çalışmalar için bu geçerlidir. Pinderhughes buna karşı çıkarak insanların sadece olumlu bağlar kurmadığını söyler. İnsanlar bazı düşünce ve kişilerle olumlu ve duygusal bağlar kurarken, başka düşünce de olan kişilerle saldırgan ve bölücü bağlar kurma eğilimindedirler.

Pinderhughes bir seri yayınında (1970, 1974, 1979, 1982) "Ayrışmayı Temel Alan Bağlanma Kuramı"nı ortaya atmıştır. Bu kurama göre biyolojik, fizyolojik, sosyal ve psikolojik nedenlerden kaynaklanan evrensel bir bölünme dürtüsü vardır. Pinderhughes bölünme mekanizmasını bebek gelişiminde meydana gelen iki

yönlü bağlanma sürecine bağlar. "A-Bağlanma" sürecindeki bebek anne ile beslenme aracılığı ile yakın ilişki kurar ve annenin simgesini geliştirir. Bu fizyoloji yoluyla bağlanmadır. "D-Bağlanma" sürecinde ise bebeğe, başka bir nesnenin zihinsel simgesi ayırtedici saldırgan fizyoloji yoluyla bağlanır. Bu iki yönlü bağlanma sosyal psikolojide görülür.

Ayrışmayı temel alan bağlanma kuramı psikanalitik ilkeler ile benzerlik göstermektedir. Psikanalizde bebeği etkileyen süreçler oldukça kapsamlı bir biçimde ele alınmakta, anne-çocuk ilişkisi içinde incelenmektedir.

Pinderhughes ortak amaçlar üzerinde de durmaktadır. Ben de "dışsallaştırma da uygun amaçları" psikanalitik kavramlarla açıklayacağım. Bu süreçleri anlamak için psikanalitik grup psikolojisinden başlamalıyız.

Psikanalitik Grup Psikolojisi

Grup psikolojisi ya bir ırk, millet, din, meslek veya kurumla ya da belirli bir süre için belirli bir amaç uğruna bir araya gelen insan grupları veya bireylerle ilgilenir. Freud "Grup Psikolojisi ve Egonun Analizi" adlı büyük kitabında bireysel psikoloji ile grup psikolojisini birbirinden ayırmıştır. Bireysel psikoloji o bireyin içgüdüsel dürtülerine karşı savunmaların kullanılması ile ilgilenir.

Freud, Le Bon'un (1895) "kollektif ruhsal yaşamla" ilgili kuramını incelemiştir. Le Bon, bireyin grup içinde

kendi özelliklerini yitirdiğini ve grubu grup yapan özelliklere göre davrandığını belirtmiştir. Bu kuram günümüzde de etkindir. Herhangi bir grubu gözlediğimizde örneğin yürüyen bir bando takımı veya toplantı halindeki senato gibi, birleşmiş bir beden görürüz. Bu bedenin hedefleri ve gereksinimleri bireyin davranışını belirler. Bireysellik toplumun genel kimliği ile yer değiştirir, bireysel başarı ve kazançlar grubun işlevlerini ilerlettiği veya engellediği zaman önemli olur.

Freud Le Bon'un düşüncelerini psikolojik mekanizmalar ile geliştirmiştir. Freud bireyin toplumun baskısı ile kişiliğinin ortadan kalkmasının gruba özgü olduğunu ve eskiden bastırılan ırklara ait isteklerin serbestleşmesine kadar dayandığı üzerinde durmaktadır. Bireysellik silinince, bireyde bilinçdışı temel içgüdüler yüzeye çıkar bunlar grubun tüm üyelerine paylaşıldığında ilişkilerin temel noktası ortaya çıkar.

Freud grup kimliğinin dinamikleri sonucunda meydana gelen bireydeki değişiklikleri araştırmıştır. Le Bon grup içindeki bireylerin kendi kimliğini bırakıp yeni özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Böylece kolektif entellektüel işlevler bireysel entellektüel işlevlerin üzerindedir.

Yapılan diğer çalışmalarda bireyde artan duygular grubun kolektif entellektüel aktivitesinin yaygın olarak artmasına bağlı olan tehlikeye, omnipotens

duygularına bağlanmıştır. Freud grup üyeleri arasında artan suggestibilite üzerine yoğunlaşmış bunun libidoyla ilişkisi üzerinde durmuştur. Bireyde bilinçdışı süreçler etkindir. Grup içinde duygusallık ancak libidonun kontrolü ile ortaya çıkabilir.

Bireyin diğerleri tarafından etkilenmesine izin vermesi olarak tanımlanan suggestibilite, libidinal isteklerin bir anlamda kontrolünü sağlar. Böylece birey kendini ayrı olarak hissetmez kendisi grupla uyum içindedir.

Freud kiliseyi ve orduyu buna örnek olarak vermiştir. Her ikisi de bir tek yardımsever liderlik otoritesi çevresinde yapılaşmış yapay gruplardır. Burada eşitlik libidinal olarak tanımlanır ve bütün üyeler eşit olarak görülür. Eşit olmak nisbi olarak komutan veya papaz tarafından eşit olarak sevilme, grubun diğer üyelerini eşitçe sevmek demektir. Bu nedenle grupta karşılıklı ilişkiler, bu çok temel duyguların kökenine dayanır. Freud bu karşılıklı bağların özdeşime dayandığını belirtir. Birey kendi grubunu önemli bir sevgi objesi ve duygularını yansıttığı bir yer olarak görür. Bunun ötesinde birey grubu, bizzat kendisinin doyurmak istediği aynı hayatı ihtiyaçların doyurulmasını arayan bir bütün olarak değerlendirir. Bu uyum ve benzeşim , bireyin grubu idealize etmesini, onunla özdeşim yapmasını ve onu sevmesini sağlar.

Birey aslında yalancı bir biçimde grubun değerini şişirmekte kendi yeteneklerini ve gücünü askıya

almaktadır. Grup sürecinde alttan alma, boyun eğme ve alçak gönüllülük bireyin gerçek duygularının yerini alır. Böylece aynı sevgi objesiyle çalışan diğerleri de libidinal olarak ona ve birbirlerine bağlanırlar. Bu, ilkel grup sürecini yaratır.

Freud daha sonra insanın doğuştan hayvani içgüdüleri hakkındaki ilk teoriler üzerinde çalışarak ilkel grubun özelliklerini tanımlamıştır. Grupla bireyin özdeşiminde Freud insan dürtülerinin temel özellikleri üzerinde durmaktadır.

Freud'a göre grup üyeleri grupta eşitlik isterler fakat bir kişinin kendilerine liderlik etmesini de isterler. Başka bir deyişle insan güçlü bir lider tarafından yönetilen güçlü bir grup içinde olmak isteyen düzensiz bir hayvandır.

Grubun doğasının tartışmasında Freud gruplarda regressif olarak biçimlenen tek bir grup tipi üzerinde durmuştur (Waelder 1971). Grup içinde lider onu izleyenlerin üzerindedir, düşüncesi ile kendini sınırlandırmıştır (Stanton 1958). Bir grubun regressif tavırları bireysel kişiliğin kaybolması, genel bir duygusallık, yeteneklerin askıya alınması ve tepkilerin analizi ile belirlenir. Bu sürünün bütünlüğü içinde gereklidir. Regressif tavırlar daha ilkel bir gelişimsel duruma geri dönüşü temsil ederler. Regresyon anksiyeteye bir tepki olup psikanalizde çok önemli bir kavramdır.

Anksiyete de iç çatışma vardır. Ego güdülerinin bilince çıkmasını engellemek için savunma mekanizmalarını harekete geçirir. Regresyon bu savunmalardan biridir. Bu yeni aşılmaz güçlükleri gösteren bir durum için egonun tepkisidir. Klinik pratikte biz genel olarak regresyonu ödipal çatışmanın çözülme sürecinde görürüz. Bu çatışma nevrotik hastanın egosunca tehlikeli olarak algılanır. Örneğin, klinik alanda bilinçdışı cinsel saldırgan impulslar ve kastrasyon anksiyetesi regresyonun bir savunma olarak kullanıldığı bir çatışmaya yol açar.

Freud'a göre grup bütünlüğü bir tehdit veya tehlikeye karşı regressif bir tepkidir. Böylece grubun oluşumunda ve işlevlerinde ödipal etkilenmeleri bulabiliriz. Bu etkiyi ilk psikanalitik kuramcılar araştırmıştır. Bu yazarlara göre toplumun çeşitli yapıları ödipus çatışmasının bir örneğini temsil etmektedir. İnsan gelişiminin ödipal döneminde, 3-5 yaşları arası, çocuk kendi cinsel kimliğini kurma çabasıyla yüzleşir. Karşıt cinsteki ebeveynle bütünleşmeyi arzu eder. Karşı cinsteki ebeveyni sevginin ve erotik isteklerinin bir nesnesi olarak görür. Aynı cinsteki ebeveynin ise ölmesini veya yok olmasını arzular.

Cinsel saldırgan isteklerin çatışması ile bu aşama da gelişen yapıda pek çok özellik rol oynamaktadır. Çocuğun rakip ebeveynin ölümünü arzu etmesi onda o ebeveyninden karşılık göreceği korkusunu uyandırır. Bu karşılık görme fantezisi saldırgan isteklerin doğasında

temeldir. Erkek çocuklarda özellikle kastrasyon korkusuna dönüşür. Aynı zamanda ödipal dönem süperegounun tamamlanmasını sağlar. Bir bireyin süperegosu onun genellikle içinde yaşadığı toplumdan ve ebeveynlerinin tutumlarıyla özdeşiminden oluşmaktadır.

Süperego idealler, düşünceler ve değerlerin doğru olanları ile ilgilidir, bunların günah olanlarını suçluluk veya vicdan azabıyla cezalandırır. Süperegounun tamamlanması karmaşık olan ödipus çatışmasının çözömlenmesine dayanır. Tarihsel olarak Oedipus babasını öldürüp annesiyle evlenerek bu temel isteklerle özdeşim yapmayı aramıştır. Bu ilişki toplum tarafından ensest ve baba katillliği olarak kınandığından sağlıklı çözüm yolu ağıressif babayla özdeşim kurmaktır. Bu özdeşim erkek çocuğun içine kastrasyon kaygısı ile girer. Şayet güçlü baba bir rakip olarak dövölemezse, yenilemezse onunla ağıresör olarak özdeşim yapılabilir. Böylece cinsel kimlik genel doğrultudaki isteğin anlaşılmasıyla kurulmuş olur. Bu özdeşimin bundan öte bir yanı da vardır. Birey toplumun değerleriyle bütünleşir ağıresyona bağılı suçluluk azalır, ve kastrasyon kaynağı etkinliğini yitirir.

Ödipal izler sosyal kurumlarda da görölebilir. Bu bir grubun lideri, cumhurbaşkanı, papa, bir general olabilir. Açıkça baba figürünü temsil eder. Baba ve oğul arasında önceden kazanılmış ödipal rekabet grubun sağlam kalabilmesi için çözömlenmelidir. Böylece grup üyesi ile lideri arasındaki herhangi bir hostilite üye

tarafından başarıyla çözümlenir ve ödipal çatışmanın çözümünden doğan samimiyet, bağlılık ve hayranlıkla birey kendini liderin verdiği göreve adar. Grup psikolojisi ödipüs çatışması ile açıklanabilir. Bununla beraber bu açıklamada bireyin hem preödipal hem de daha sonraki dönemlerdeki psikolojik yapısı dikkate alınmaz. Burada önemli olan erken bireysel gelişme ile grup psikolojisinin başlangıcı arasında ince bir bağıntının olduğunun bilinmesidir. Şayet güçlü bağlantıların varlığı kanıtlanabilirse sorular bireyin preödipal yaşamıyla geniş grup bağlanmasının kurulması ile ilgili olarak sonuçlanmalıdır, bu da özdeşimin ötesine gider. Stanton (1958) Fritz Red'in grup üzerindeki tartışmasını belirtir. "Ben bebeğin sabunlu iken banyodan çıkarılması fikrine katılmıyorum". Kendi liderinin beklentisine göre hareket denen grupta regresyon vardır. Bu grupların nosyonu ile kendimizi sınırlamak yerine grupla ilgili psikanatitik kuramları genişletmeliyiz.

Bion (1961) 8-12 üyeden oluşan ve liderlerin yönlendirme yapmadığı gruplar üzerinde çalışmıştır. Bu gruplarda regressif süreçler üç temel duygusal varsayma uygun olarak ortaya çıkmıştır. Bion, bunları bağımlılık, paylaşma, uzaklaşma varsayımları olarak tanımlamıştır. Daha başlangıçtan itibaren grup, liderini omnipotent, kendini yetersiz olarak algılar. Grup şiddetle liderin kendi bağımlılık gereksinimine yanıt vermesi için ikna etmeye ve zorlamaya çalışır. Lider bu isteklere cevap vermezse grup onu aşağılar ve daha etkili olabilecek bir başka lider arar. Bağımlılık

gereksinimi ile grubun üyeleri ihtiyaçları ve çaresizlik duygularının paylaşılmasıyla bir araya gelirler.

Bion'un paylaşma varsayımı olarak kategorize ettiği grup ise lider olarak algılanan çiftler üzerine gelişir. Grup terapistlerinin karşı cinsden olması mutlaka gerekmez, grup onların cinsel birliktelik ile grubun yaşamasına ve devamını sağlayacağı fantezisi içindedir. Yaklaşma uzaklaşma varsayımı içinde olan grup ise liderini grubun dışındaki düşmanlara karşı kavgayı yönlendiren kişi olarak algılar, fakat çok kısa süre sonra bu grup birbirleriyle kavga ederek parçalanır. Bu aşamadaki gruptaki bireyler kendi sınırlarının ötesindeki güçlerce tahribe uğrayacağından korkarak şüphecilik ve agresif kontrol merkezinde grubu sürdürürler.

Bion'un gözlemleri enteresandır. Freud'un üzerinde durduğu grup-lider etkileşiminin algılanmasının dışında grubun, grup içi etkileşimi üzerinde de çalışılmıştır.

Bion her üç duygusal varsayımın bütün gruplarda potansiyel olarak var olduğuna inanır. Bunların tümü sonunda grubun tümünde çökmeyi oluşturabilir ve bu üçünden herhangi biri ortaya çıkabilir. Başka bir deyişle Bion'un çalışmaları her grupta esastan var olan bazı evrensel dinamiklerin bulunduğu ve bunların liderlerin grubu üzerine olan etkisine bağlı olmadığını göstermektedir. Bunun yerine grup kendi liderini biçimlendiren aktif bir parti gibi görünebilir. Belirli koşullar altında takipçiler (üyeler) liderlerini kendi

temel duygusal beklentilerine, varsayımlarına uygun olarak algılayabilirler. Yani grubun liderler üzerine olan etkisinden söz edilebilir.

Kernberg (1980) daha geniş gruplar üzerinde kendi gözlemlerini tekrarlayarak Bion'un bu bulgularını doğrulamıştır. Volkan (1980,1981) ve Volkan ve Itzkowitz (1984) liderlerin bilinçli ve bilinçdışı istekleri ile onu takipçileri arasındaki uyumu grubun aktif rolü olarak tanımlamışlardır. Bu çalışmaların tümünde yalnızca liderler ve takipçiler arasındaki ilişkiler üzerinde odaklanmış grupta regresyonda bu dinamiklerin etkisi üzerinde durulmuştur.

Burada grup dinamiğinin sadece bir boyutu üzerinde durulmuş ve psikanalitik kuram ilkeleri ile dünya politikası çözümlenmeye çalışılmıştır. Örneğin politik bilimciler psikolojik iç görü kavramı üzerinde durmaktadır. Bunu psikanalitik kavramları ancak izinsiz kullanarak yapmaktadırlar. Süperego kavramı politik bilimcilerce çok yaygın kullanılmaktadır. Bu onlara uluslararası süpergüçlerde gözledikleri davranış tipleri için hazır bir metafor sağlamaktadır. A.B.D. altıncı filosunu çatışmaları önlemek için Akdeniz'e gönderince onu süperego olarak görmek metafordan başka bir şey değildir.

Metaforik süperego bireysel ruhsal aygıttaki süperegodan çok farklıdır. Bu süperegoyu anlatmak için grup davranışını tam olarak tanımlamak gerekir. Bu popüler kullanımın ötesine gitmek ve grup psikolojisinin çalışmaması, lider ve takipçileri

İlişkilerinin sınırları dışında olan bir durumdur. Bu nedenle benlik kavramını anlamak zorundayız.

Geçiş Nesneleri ve Dışlaştırma ile Benlik Duygusunun Korunması

Benlik duygusu bireyin kendisini çevresindeki dünyadan ayrı olarak algılaması onun kendine özgü duygusal, entellektüel yanlarının bir araya gelmesidir. Bir çok psikanalitik yazar benlik (Kohut 1977, Mack 1983, Volkan 1985) duygusu ile bireyin etniklik ve milliyetçilik duygularının nasıl iç içe geçtiğini araştırdılar. Bir milletin tarihinin, geleceğinin yükselme ve çökmelerine uygun olarak milleti oluşturan bireylerin benlik duygularının nasıl yükselip çöktüğü görülebilir. Bundan başka bir birey veya grup politik veya askeri krizlerle baskı altına alındığında etniklik ve milliyetçilik hislerine daha inatçı bir şekilde bağlanır (Volkan 1979).

Mack'a göre (1983) "İnsanın başkasını öldürebileceği veya diğerlerinin kendisine zarar vereceğine inandığı bir kaç durum vardır. Millet tehdit edildiğini hissediliyorsa bunun savunulması bu girişimlerden biridir. Aslında milliyetçi liderlerin tanımlandıkları gibi milletin çıkarları için tüm insanları kurban edecek bir görüş artık geçerli değildir. Bu çağda milliyetçilik bireyin aklına hükmetmektedir. Fakat bu gücün psikolojik kökleri üzerinde çok fazla durulmamıştır".

Dışlaştırmada geçiş nesneleri, önemlidir. Birey içreleştirdiği ebeveyne ait sosyal değerlerinin etkisi ile grubun parçası olmaya başlar. Bu hedefler etniklik, milliyetçilik ve benzer diğer etmenlerin temelidir. Bunlar düşman ve dost kavramlarının oluşmasında öncülük ederler. Bu terimle ne demek istediğimi açıklayacağım.

Çağdaş psikanalistler (Mahler 1968, Jacobson 1964, Kernberg 1966, 1976, Volkan 1976) yaşamın erken dönemlerinde başkalarının ve kendimizin görünümümüzün nasıl geliştirdiği üzerinde durmuşlardır. Bebekler ve oldukça regrese olmuş yetişkinlerle olan çalışmalarda bu bireylerin kendilerini denizdeki su damlası gibi gerçek dünyada yok olduklarını hissederler. Bebeğin egosunun yapması gereken işlerin bir tanesi kendisine ait bir psikolojik kabuk geliştirmek için kendini başka insanlardan farklı görme ve ayırtırmaya başlamasıdır. Biz bebeğin kendisinin ve başkalarının görünümünün bipolar bir yol içinde geliştiğini biliyoruz. Yapılması gereken ikinci iş ise birbirine zıt bu görünümleri bütünleştirmeye çalışmak ve onun hem kendisi hem de başkaları ile ilgili bipolar görünümünün üstesinden gelebilmektir.

Bipolarite egonun ilk yeteneği olan hoşnutluğu hoşnutsuzluktan ayırdedebilme yetisine eşlik eden karşıt yaşantılarla, bunlara ilişkin duyguları bütünleştirme yetersizliğinden kaynaklanır. Hoşnutsuzluk kadar bir çok hoşnutluk uyaranları da bebeğe işleyerek gittikçe artan anı izlerine yol açar. Bu

anı izleri bir araya gelerek anı adaları oluşur (Mahler 1968). Bebeğin ihtiyaçlarını doyuran anne bazen de doyuramaz ve bu anı adalarının iyi ve kötü görünümüler gelişirler. İyi olanlar sevgi dürtüleriyle, kötü olanlarda agresyonla birleşirler.

Kendi kötülüğünü yanı ondan hoşnutsuzluk duyan açlık çeken benliğini puslu bir biçimde gören aç bir bebek düşünün, yine aynı bebeği beslenmeden sonraki rahat haliyle düşünün, şimdi o kendisinin iyi bir mental görünümü ile başbaşadır. Bebek bu iki görünümü bütünleştiremez. Bebek kendisini doyuran annelik yapan kişinin imajıyla onun isteklerini yerine getirmiyen aynı kişinin imajını bir araya getiremez. Ona göre anne biri hep "iyi" diğeri de hep "kötü" olarak ayrılmış kişidir. Çocuk kendisi ve başkalarıyla ilgili görünümüler 8. aylar civarında bütünleştirmeye başlar. Fakat bu süreç 36. aydan önce tamamlanmaz. Bu sürecin sonunda çocuk kendini zaman zaman iyi, zaman zaman kötü hisseder. Ancak annenin artık her zaman aynı kişi olduğunu anlar. Aynı süreç annelik yapan kişi ve diğeri içinde aynı şekilde tamamlamır ve çocuk için ambivalansa tolerans gelişir, zaman zaman aynı kişiyle sevmeye ve nefret etmeye mümkün hale gelir. Aslında başkası bazen hoş tutar sever, bazen kızar ama artık bu iki ayrı insan değildir.

Bu birbirinin içine girme süreci asla tamamlanmaz. Normal gelişmede kendimizin ve bizim için önemli olan başkalarının siyah kötü görünümülerini beyaz iyi görünümülerle kaynaştırıp griyi

elde ederiz. Fakat bazı alanlarda siyah veya beyaz ayrı olarak kalabilirler. Psikanalitik yaklaşım çocuğun bu ilkel düzeyde kalan görünüşleri ile ne yaptığını merak eder, bunlarla uğraşır. Psikanalistler sevgi veya nefretin ilkel durumlarıyla da ilgilenmişlerdir. Volkan, çocuğun bunların bir kısmını gerçek dünyaya taşıdığını bildirmiştir (Volkan 1979). İşte bu taşıma dışlaştırma için temeldir. Çocuk büyüdükçe bunun gibi sorularla karşı karşıya gelir: "Benim kaç param var?" "Ben başkasından ayrı mıyım?" "Ben kimim?" "Ben olmak istediği gibi mi yoksa olmak istemediğim biri gibi miyim?" vs. Bu sorular yaşantılarından kaynaklanan sorular olup bireyin psikolojik sınırlarını gösterir. Klinik gözlemlerimiz bizim akılda ve bedende kendi hissettiklerimiz ve yaşantılarımıza dayanan benliğimizi algılamamız demek olan duygumuza yaşam boyu tutunduğumuzu ve bunu kimliğimizi tehdit eden her şeye karşı savunduğumuzu göstermektedir. Biz bilinçli veya bilinçsiz olarak sürekli bir şekilde benlik duygumuzu korumak ve düzenlemek için çaba göstermekteyiz.

Bunu nasıl yaptığımızı şöyle tanımlayabiliriz. Bunun bir yüzünde psikobiyolojik yöntemler diğer yüzünde ise yaratıcı, esnek, uygun ve yüceltilmiş ego mekanizmaları vardır.

Yaşamın ilk döneminde bebeğin benliği psikobiyolojik olarak düşünebilir(Jacobson 1964). Burada çocuk psikofizyolojik mekanizmalarla rahatlar. Bebeklerle ilgili yeni çalışmalar onların daha yaşamın

başlangıcından itibaren kontrolü ellerinde tuttuklarını göstermektedir, bebekler pasif organizmalar değildir. Onlar gereksinimlerinin giderilmesi için aktiftirler (Stern 1983).

Çocuğun psikofizyolojik benliği, anne ile kurduğu düzenleyici etkileşim ile gerçekleşir. Bebek kendi doğuştan gelen yetilerini otonom ego fonksiyonlarını (Hartman 1939), ağzını ve ellerini araç olarak kullanarak dış dünyasını keşfeder ve Mahler'in benliğin ayrılmış amaçlarıyla "psikolojik doğum" olarak adlandırdığı durumu başarır. Bu süreç boyunca:

"...annelik yapan kişi bebeğin dengesinin sağlanması için yardımcı olmaya çalışır" (Mahler 1968, S.13).

Bebek bu süreçte benlik duygusunun gelişmesi, korunması, düzenlenmesi ve anneden ayrılma anksiyetesini azaltmak için geçiş nesnelerini kullanmaya başlar (Winnicott 1953). Bu nesneler bir ayıcık, battaniye, materyeline ve kokusuna göre seçilmiş başka nesneler olabilir. Çocuk bu seçilmiş nesnelere annesinden daha önemliymiş gibi davranır ve onsuz uyuyamaz. Bazı çocuklar böyle yumuşak nesnelere sarılacaklarına bazı ninnilere bağımlı hale gelirler. Çocuk geçiş nesnelerini 4-12 yaşları arasında bırakır. Kız ve oğlanlar benzer olarak geçiş nesneleri kullanırlar. Winnicott'a göre;

"Benim kesin olarak bebeğin yumruğunu, başparmağını veya parmaklarını kullanmasını

kastettiğim anlaşılmasın. Ben ilk sahip olunan şeyle (kişinin ilk varlığı) ile, nesnel ve öznel olarak algılanan şeyler arasındaki ara bölgelerle ilgilenmekteyim."

Psikanalitik literatürde geçiş nesnesi ve işlevi üzerinde pek çok yayın vardır. Greenacre (1969) bunu gözden geçirirken geçiş nesnesinin benlik duygusunun gelişiminin erken dönemlerinde ve onun kendi bireysel kimliğinin oluşmasında ona yardımcı olan bir yapı olduğunu belirtmektedir. Greenacre'ye göre geçiş nesnesinin, henüz gerçeği değerlendirme işlevi güvenilir değilken engellenmelere karşı bir yastık işlevi görmektedir. Uykuya gidecek olan çocukta geçiş nesnesi annenin bedenine yakından sarılmanın ve ondan ayrı kalmanın yarattığı sıkıntıyı önlemeye yardımcı olduğu için faydalıdır. Volkan (1976) geçiş nesnelerin bir mat bir de geçirgen yönü olan bir fenere benzetmektedir. Çocuk dış dünya ilişkisini sürdürmede kendi geçiş nesnesinin geçirgen yüzünü kullanır ve ayrıştırmaya başladığı dış dünyanın aydınlanmasını sağlar. Bu tam aydınlanma çocuğun gelişimsel olarak çözmesi veya gidermesi mümkün olmayan psikofizyolojik gerilim ve çatışmalarla dolarsa fenerin mat yüzünü dış dünyaya çevirir ve benlik duygusunu koruyan anne-ebeveynin doyurucu ilişkisini yeniden yaratır.

Çocuk geliştikçe normal koşullarda geçiş nesnesinin büyüğü niteliği azalır ve sonunda kaybolur. Çocuğun ayısı geçiş nesnesi olarak işlev görmez fakat onun hatırası erişkin çağda kolay kolay kaybolmaz. Çocuk büyüdüğüçe cansız nesnelerle oynayan başka

büyülü oyunlar bulur. Üç yaşlarında bir çocuk kendi zıt imajları ile dünyanın zıt imajlarını bir araya getirir ve kendisinin ve başkalarının bütünleşmiş yönlerini "uygun hedefler" üzerine koyar. Bu uygun hedefleri seçerken çevresindeki bireylerin görüşlerinden etkilenir, örneğin kötülüğü annesinin "şu insanlar" veya "şunlar" dediği nesnelere yükler.

Bir çocuk düştüğünde yere düşenin bebeği olduğunu söyler. Böylece kendi utanılacak benliğini dışlaştırır (Novick and Kelly 1970). Yansıtma daha karmaşık bir süreçtir çocuk şekillenmiş ve kabul edilmeyen düşüncelerini ve impulslarını birinin üzerine yükler. Çocuğun düşüşünde bebeğin bir sorumluluğu yoktur fakat el altında başkalarının cezasını ve sorumluluğunu yüklenen bir kimse, yani bebek çocuk için geçici bir boşalım kaynağı olur. Çocuğun hoşnutsuzluk veya hoşnutluk olarak bütünleşmemiş benlik bölümlerine bebeğin ne zamana kadar bir boşalım kaynağı olacağını belirleyen, annedir. Anne bilerek veya bilmeyerek bir şeye "kötü" diğerine "iyi" demektedir. Çocuk "iyi " ve "kötü" kavramını anneden öğrenir ve yaşamı boyunca bunları kullanır. Bunlar gerçekte çocuğun bir parçası olmaktan çok çevrenin bir parçasıdır. Çocuk anne-ebeveyn'i başlangıçta "iyi" olarak görür, daha sonra engellemelerle anneye "kötü" yüklenir. Hoşnutluk ve sevgi duygularıyla yatırılanlar benlik duygusunu pekiştirirken, agresyon ile yatırılanlar benliği tehdit ederler. Benliğin bütünleşmesinde iyi ve kötülerin bir araya getirilmesi gereklidir.

Kıbrıs'ta bir Rum çocuğu annesinin ona söyledikleri ve yaptıklarından yakındaki kilisenin iyi bir yer olduğunu öğrenir. Çocuk bilinçdışı olarak kendi güvenliği için bütünleşmemiş "iyi" yanlarını o kiliseye yatırır. Bınanın içinde veya yolunda olmaktan rahatlık duyar. Aynı mekanizma onu Türk camileri ve minarelerinden uzaklaştırır. Çünkü buraya kendinin ve diğer önemli kişilerin "kötü" yanlarını yatırmıştır. Kendisini çamiden uzaklaşıp kilisenin yanında oynarken daha çok kendisi olarak hissetmektedir.

Geçiş nesnesinin ilkel benliğin korunması ve düzenlenmesinde rolü nesneyi seçen ve onu başkalarına paylaşmayan çocukla ilişkilidir. Her bebeğin "ayısının" kendisine ait bir yanı vardır. Bu çocuğun kendi seçimine dayanır ve büyüklerinden gelen öneriler etkili değildir. Çocuk geçiş nesnesini kaybederse onun kopyasını rededer. Çocuk büyüdükçe diğer çocuklar ile ilişkiler geliştirilir ve bir gruba girer. Dışlaştırma grup sürecinde etkinlik kazanır.

Erikson'a göre (1966) çocuk ergenlik dönemine ulaşmadan önce dışlaştırma için uygun hedefleri bulur ve bunların ortaya çıkardığı duygusal yaşantıları içelleştirir. Örneğin çocuk kendi bakımını üzerine alan kişilerin ilişki ve iletişimlerinin, duygularının milli bir özellik taşıdığını anlar. Bireyin yaşamı boyunca bir milli bayrak, bir maskot alışılan bir mimari eser vb. gibi somut ve cansız nesneler dışlaştırma için uygundur fakat birey milliyetçilik veya etniklik gibi soyutlamalar için duygusal bir arayış içinde olduğunu farkedebilir.

Bununla beraber baskı altına alınınca benlik duygusunu korumak çocukluk döneminde kullandığı geçiş nesnelere benzeyen cansız veya insan olmayan nesnelerin kullanılması ile başlar. Gazza şehrinde yaşayan Filistinliler muskalar takarlar. Bunlar stres altında sığınılan cansız nesnelerdir. Gazza'daki Filistinler için kendilerinin Arap kimliklerinin farkında olmaları yeterli değildir. Onlar benlik değerlerini korumak için kendi sembollerini (muskalarını) teşhir etmek gereksinimi içindedirler.

Özdeşim ile Benliğin Korunması ve Düzenlenmesi

Burada psikofizyolojik mekanizmaların etkinliği üzerinde durulacaktır. Benlik duygusunun korunmasında çok gelişmiş yöntemler vardır. Benlik ve nesne imajları daha çok kaynaşmıştır. Kaynaşmamış olanlar daha çok bastırılmış veya dışlanmıştır, daha çok bütünleşmiş ve kaynaşmış olanlar bireyin benlik tasarımının özünü oluşturur. Bu öz kalıcıdır değişmez. Başlangıçta benlik ve nesne imajlarının ayrışması ve sentezi bir çok etmene bağlıdır. Bunlar biyolojik ve psikolojiktir. Biyolojik etmenler için psikanalistlerin söyleyecekleri çok az şey vardır. Psikolojik faktörler; bireyin iç güdüsel dürtülerin yoğunluğu, yaşantıları ve çevresinden etkilenen preödüpal, ödüpal mekanizmalardır. Birey başkalarının imajlarını kendi benliği içinde özümser ve bir çok yönden diğerleri gibi olur. Başkalarının bozucu, yıkıcı imajlarıyla olan özdeşimler uyumlu özdeşimler arasında birçok soruna neden olur fakat birey benliği için olumlu olanları tutmaya çalışır.

Daha sonra etnik ve milliyetçilik gibi yeni yatırımlar özdeşim yoluyla benliğe girer.

Benlik duygusunun yapısı, doğası benlik tasarımının, doğasına, duygusal yapısına bağlıdır. Benlik tasarımı kolaylıkla değişmez. Değişen şartlar yeni özdeşimlerle benliğe katılırlar.

Benlik tasarımında nesne tasarımları devam ediyorsa içreleştirme vardır fakat özdeşim yoktur. İyi olan tasarımlar benlik duygusu için bir tampon sistemi oluşturur, bazıları değişen yaşantılarda durağan kalır, bazıları da içe alma yansıtma ile benliğe girerler. Benlik tasarımının gelişmesi ego ve onun işlevlerini zenginleştirir.

Ego olgunlaşıp işlevleri genişledikçe birey benlik duygusunun korunması ve düzenlenmesine gayret eder. Burada normal süreçlerin yanısıra semptom oluşumunu içeren patolojik özellikler de vardır. Genel olarak egonun kullandığı mekanizmalar bastırma, yüceltme, regresyon, egonun hizmetinde regresyondur. Dışlaştırmada ise uygun hedefler dış dünyadaki düşman ve dostta olan normal ihtiyacı cevaplandırır veya en azından bu ihtiyacı giderebilme potansiyeli olduğunu gösterir. Günlük çalışmada ego normal olarak benliği tutar, benlik ile dış dünya arasında psikolojik mesafeyi kontrol eder.

Ergenlik Dönemindeki Geçişlerin Etkileri

Birey ergen dönemine girince dışlaştırma, değişiklik, soyutlama ve kristalizasyondan geçer. Blos

(1979) çocukluk döneminde karakter özellikleri olduğunu ergenlik döneminde ise bireyin karakter yapısının tamamlandığı üzerinde durmaktadır. Karakterin biçimlenmesi egonun bütünleştirici işlevinin sonucudur.

Blos ergende karakter formasyonunun oluşumunda dört basamak vermektedir.

1. Basamak: Anne Freud'un (1958) bulgularında ergen kendi çocukluk dönemindeki nesne tasarımlarına ait olan bağını gevşetir (uygun benlik olarak tasarımları ile ilgili bağlarda gevşer) böylece ikinci bireyselleşme ortaya çıkar. Anna Freud, ergende ego ve superegonun regresyonunu tartışmıştır. Bu regresyon karakter formasyonun kristalleşmesine yol açan yeni integresyonlara öncülük eder. Bu regresyon döneme has olup, zorunludur ve Blos'un dediği gibi gelişmenin hizmetindedir. İçreleştirilen infantil nesne ve imajlardan bağların gevşetilmesi ergende dış çevrede, aile dışında sevgi ve nefret nesneleri bulması için bir yoldur. Blos'a göre:

"Ergen gelişmenin hizmetindeki regresyon ile infantil dürtü durumlarıyla, çatışmalı durumlarla onların çözümleriyle, ilk nesne ilişkileri ve narsisistik oluşumlarla bağlantılarını kuvvetlendirir ve daha gelişmiş bir ego oluşturur. Ergenlik öncesi çocuklukta yeterli bir şekilde işlev gören kişiliğin bu dönemde geçici bir tamir ve bakımdan geçtiğini söyleyebiliriz." (1979, s. 180)

Bu durum ego ile id arasındaki dengede bir geçişi de ortaya koyar. Arkadaş, grup vb. gibi yeni özdeşimler kısa süreli veya devamlıdır. Superego işlevleri de idareyi ele alır. (Blos 1979)

2. Basamak: Blos için bu dönemde koşul tekrarlayan travmanın çözümüdür. Bu süregen travmalar karakter formasyon içinde özümseilir ve artık tekrarlayan bir anksiyetenin çıkışına izin vermezler.

3. Basamak: Bunun için ön koşul doğrultucu, düzeltici ölçülerdir. Bu hislerin, duyguların bütünlüğünü sağlamak, aile mitlerini düzeltmek ve egonun devamlılığını sürdürmek için gereklidir.

4. Basamak: Dördüncü ön koşul cinsel kimliğin çıkışıyla ilgilidir. Blos cinsel kimliğin erken yaşlarda oluştuğu konusunda diğer yazarlarla aynı görüştedir. "Ergenlik döneminde cinsel kimlik olgunlaşır" (Blos 1979 s.186).

Gelişen karakter yapısı psişik organizmayı korur ve gelecek tehlikelerden en az zararla çıkmaya çalışır (Blos 1979).

Bu formülasyonlar karakter veya ego özdeşimi içinde ne olup bittiğiyle uğraşır. Ben şimdi dışlaştırmada nesnelerin neler olduğuna dönüyorum. bunlar dışardadır ve halen içten gelen elementlerle yüklüdür.

Az önce belirtildiği gibi prepubertal çocukta uygun hedeflere olan yatırımlar ergenlik dönemi sonuna kadar esnektirler. Bundan sonra birey eğer isterse kendi "iyi" uygun hedefleri için ölebilir. Öyle görünüyor ki ikinci bireyselleşme sırasında uygun hedeflerin yeniden gözden geçirilmesi söz konusudur. Birey bunların tümünü bakımdan geçirir ve bazılarını olan yatırımın güçlendirirken bazılarını da yatırımını geri çeker.

Bu hedeflerin bazılarının tasarımı içreleştirilir diğerleri dış dünyada varlıklarını sürdürmeye devam ederler. Yukarıda anlatılan değişim bilinçaltıdır. Ergenlik döneminde yetişkin kişinin yas tutmasının prototipi ortaya çıkar. Gevşemiş olan benlik nesne ve birey tasarımlarının içreleştirmesi bireyde yası ortaya çıkarır. (Wolfenstein 1966, Volkan 1981 b). Bu işlem tamamlandığında kaybedilenlerin yerine koymak üzere yeni benlik ve nesne tasarımları aramr. Başlangıçta yeni tasarımlar şimdiye kadar doyurucu olanların kaybına bir tepki olarak idealize edilebilirler. Başka bir deyişle bazı kötü olanlar yeni oluşmuş idealize olanları korumak için daha çok dışlanır ve psikolojik olarak uzaklaştırılırlar.

Geç ergenlikte bütünleşme süreciyle yeni yaratılan benlik ve nesne tasarımları yerleştirilir. Birbirinin karşıtı olan iyi ve kötü benlik ve nesne tasarımları bütünleştğinde ergen kendisine doyumsuzluk veren çocuksu tasarımları red eder. Diğerlerini aşırı bakımdan geçirme ve tamirlerine eşlik eden yas tutma süreci eksik olarak tamamlanır. Bu dönemde annenin

yönlendirmesi etkinliğini yitirir akran grubu önem kazanır. Ebeveynin başlangıçtaki etkilerinin kaybolduğunu söyleyebilirim.

Geç ergenlik döneminde grup baskısı altında anneye yönelik hedefler eski duygulara bağlı olarak yeniden ön plana gelirler.

Ergenin ufku ailesi, yakın çevresi ve komşularının ötesine genişledikçe dünyayı yeni bir bakış açısıyla gözler. Aşına olduğu bayrak, yiyecek, dil, deri rengi vs. dışlaştırma için ona materyal sağlamaya devam eder. Fakat şimdi etkinlik ve milliyetçilik gibi duygularla iç içe girme, daha çok soyut içelleştirmeler ve kavramlar görülür. Ego özdeşiminin (Erikson 1956) bu uygun soyut hedeflerle çok yakın bir duygusal ilişkisi vardır. Benlik kavramı ile uygun hedefler kavramı birbiri ile iç içe girmiştir. İyi hedeflerin değerindeki herhangi bir değer artışı bireyin benlik değerini de arttıracaktır.

Bireyin etnik grubuna herhangi bir saldırı benlik değerini düşürecektir. Ego özdeşimi bireyden bireye değişmesine rağmen o grubun üyeleri aynı iyi ve kötü hedefleri paylaşır ve bunlar bireyleri birbirine yaklaştırır. Aynı lidere kendini adama veya hayranlık duyma şeklindeki ödipal faktörler bunun tamamlanmasına yardım eder ve preödipal faktörlerle bir arada yoğunlaşırlar.

Blos'un ergenin karakter formasyonunda ikinci ön koşul olarak ileri sürdüğü süregen travmanın özümsemesi bitmez. Blos bireyde patolojiyi travmanın bitmesine bağlamaktadır.

"Ergen eğer süregen travmayı karakter formasyonu içinde eritmezse bunu dış dünyaya yansıtır. Travma dış dünyaya yansıtıldığında ergende korku, endişe ve şaşkınlık ortaya çıkmaktadır" (Blos 1979 s.184).

Burada Blos'un söylemek istediği mental çatışmalardan kaynaklanan tehlikeli durumların yansıtılmasıdır. Benlik ve nesne tasarımları da aynı zamanda dışlaştırılır. Böylece birey hem içreleştirmeyi hem de dışlaştırmayı yaşar. Bu süreç yoluyla dışardaki bazı şeyler kendimize bağlanır. Blos'un yukarıda değindiği durumda patoloji abartılmıştır. Eğer yansıtımlar diğer grup üyeleri tarafından onaylanıyorsa normal olarak meydana gelir. Dışlaştırma ve yansıtma kaynaşmış benlik ve nesne tasarımları ile preödüpal ve ödüpal dürtüler arasında bir devamlılık sağlar.

Blos'un karakter formasyonunun için ikinci ön koşul olarak söylediklerinin doğruluğu üçüncüsü içinde geçerlidir.

Ergenin egosu sürekliliğini korumak için uygun hedefleri yansıtır ve dışlaştırır. Ergende cinsel kimlik oluştuğunda onun dışlaştırdığı hedefler içine cinsellikte girer. Etnik gruplara ilişkin duygularda cinsiyet ayrımının önemi yoktur. Örneğin Sovyetlerden nefret ediyorsanız, Sovyetin kadın veya erkek oluşunun önemi yoktur. Yüksek düzeydeki isteklerin, sembollerinve diğer mental fenomenleri aynı hedeflere yansıtıldığı durumlarda karmaşık bir süreç ortaya çıkar. Bu durumlarda hedefin cinselliği onu özel bir sembol yapar;

Örneğin siyah insan beyaz bir erkek için bilinç dışında ödipal babanın kastrasyon tehlikesini temsil edebilir.

Etniklik ve Milliyetçilik Kavramlarının Oluşması

Yukardaki tartışmaların ışığında etniklik, milliyetçilik kavramları grupları birbirine bağlayan diğer fenomenlerle ilişkisini anlayabiliriz. Tarihçiler, sosyologlar ve diğerleri bize milliyetçilik ve etnikliğin artıp azaldığını belirtmektedirler. Bu olaylar için bize tarihsel ve sosyolojik sebepler ileri sürerler.

Bununla beraber psikanalitik araştırmalardan ilkel duyguların paylaşılmasının evrensel ve gelişimsel bir fenomen olduğunu öğrenmekteyiz. Bu ilkel duygular sıklıkla etniklik, milliyetçilik başkaları tarafından bilinen benzer fenomenler içinde devam eder. Etniklik ve milliyetçilik grup bir stres veya aşağılanma ile yüzyüze geldiğinde toplumda bir bütünlük yaratır. Bu grubun üyeleri yalnızca bozulan benlik duygusunu yamamak, tamir etmek için değil karşılıklı destek sağlamak için üzerinde yeniden birleşecekleri bir yer kurmak için hedefleri paylaşmaya yönelebilir. Uygun olmayan koşullar altında etniklik ve milliyetçiliğin patolojik olduğunu görmekteyiz.

Fenomenolojik görüş açısından etnik grubun üyeleri ilkel hisleri paylaşıyor görülebilirler. Stres altında başkalarını öldürürler veya kendilerini bu hislerle kaynaştırmak için kendilerin öldürebilirler. Neyin paylaşıldığının özü her üye için aynıdır. Yalnız

çevre esneklik yeteneği gösterir. Paylaşılan şeyler duygu yüklü tüm kültürel özellikleri içerir (Mack 1984) Etnik grubun ölü üyeleri önemli bir bağlantıdır. Cansız nesneler ve semboller genellikle idealize edilir. İdealize sembollerin bırakılması ancak etnik grubun oybirliği ile olur. Grubun dışındaki yabancılar ve üye olmayanlar, kontrol etmek için sıklıkla bu kutsal nesneyi kontrol edebilmek için yok etme girişiminde bulunurlar.

Genetik görüş açısından etnikliğin temel taşı daha sonra yapılan bir çok yüksek seviyedeki psikolojik yatırımın altında yatar. Etniklik en aşağı seviyededir. Etniklik kaynaşmamış beden, benlik ve nesne imajları onlara eşlik eden duygular için bir depodur. Bu deponun temelinde cansız ve insan olmayan nesneler vardır. Bayrak, sancak, maskot, marş gibi sembollerdir. Bunlardan bazıları bireyin yaşamı boyunca cansız durumlarda kalırlar, diğerleri ise kavramlar içinde soyutlanır. Bireyleri grup içinde birbirine bağlamaya yardım eden üyelerin benlik tasarımları veya paylaşılmış kavramlar içinde tekrar özümserler.

Bir grup sıklıkla politik stresler altında regrese olur bu grubun üyeleri cansız nesneleri bu dönemde ritüalistik olarak yeniden kullanmaya başlar. Örneğin Gazza şehrinde yaşayan Filistinlilerin muskalar taşıdıkları ve büyüdü bazı şarkılar fısıldadıklarını belirtmiştim. Bu paylaşılmış belirleyiciler grup içinde benlik değerini saklı tutar ve karşılıklı desteği güçlendirir.

1971 de "Kıbrıs'ın Kuşları" fenomenini tanımlamıştım. Bu durum Kıbrıs tarihinde 1963-1968 yılları arasında Kıbrıs'lı Rumların Türkleri kamplarda yaşamaya zorladıkları dönemle ilişkilidir. Bu beş yıllık tutsaklık süresinde düşmanla çevrili olan Türkler, inanılmaz güçlüklerin yaşandığı dönemde kendi duygusal yaşamlarını sürdürmelerinde onlara destek olacak insan olmayan nesnelere döndüler. Binlerce muhabbet kuşunu kafeslerde besleyerek onlara evlerinde ve dükkanlarında bakmaya başladılar. Kuşlar Türkler için kendi tutsaklıklarını dışlaştırdıkları birer halk amblemi haline geldi. Kuşları besleyip doyurdukları sürece kendi bireysel benlik duygularını düzenleme ve kendi gruplarını kaynaşmış bir biçimde bir arada tutabilmenin umudunu sürdürdüler (Volkan 1972).

Dışlaştırma için paylaşılan uygun hedefler nedenlere bağlıdır, her grupta değişebilir. Etniklik ve milliyetçilik biyolojik olarak kalıtımla geçmez fakat psikolojik gelişmemizdeki güçler etniklik ve milliyetçiliğin bir biçimini geliştirmemize temel oluşturur.

Bu hedefler milli lider, ekonomik faktörler, uzun tarihsel süreçler, askeri olaylar, doğamn güçleri gibi şeylerin etkisi altında gelişir. Psikanaliz gözlemleri ile bu sürece katkıda bulunur. Bu gözlemlere göre hedefler benlik tasarımlarının göstergeleri ile buna eşlik eden nesne tasarımları ve olgunlaşmamış duyguları içerirler.

Gelişimsel görüş açısından etnik grubun biçimlenmesi preödüpal dönemde başlar, daha sonra karmaşık düşünce süreci oluşur, ödüpal sorunlar ve sembol oluşturma da bu sürece dahildir. Bunlar bir süre sonra grup kavramına bağlanır. Bu durum öncelikle özdeşim yoluyla olur. Bu özdeşimde birey başkasının imajları ve işlevlerini kendi benliğinin içinde özümser. Bireyin grupla ilişkisi durumunda onun benlik tasarımı grubun diğer üyeleri ve bizzat grubun kendisiyle özdeşim yaparak yeniden biçimlenir. Birey daha önce sahip olmadığı tutumları kazanır ve grubun içinde bu tutumları güçlendirir. Grubun temelleri içinde dışlaştırmaya uygun hedefler kaynaşmamış benlik ve nesne tasarımları içinde yer alır. Bireyin egosu geliştikçe bu görünüşlerin sembolik anlamlarını soyutlaştır ve bunlar bireyin benlik tasarımı içinde yeniden özümser. Bundan başka birey başkalarında güçlü veya uyabilen yatırımlar olarak algıladığı milliyetçilik, etniklik, din gibi olaylarda da başkalarının yatırımlarıyla özdeşim yapar. Kendi yatırımlarını özdeşim yapmakta olduğu bağlara uygun olarak değiştirir. Kendisi de grubun diğer üyeleri gibi olur ve grubun idealist amaçları olarak algıladığı şeylere inanır ve onları temsil eder.

Uyumu temel alan görüş açısından etniklik yaşantısı ve kavramı bir çeşit iyileştirme olayıdır. Çünkü etniklik bireyin zedelenen benliğini koruyan duygusallıkta bir tampon vazifesi görür. Etniklik duygusu onun benlik duygusunu yamalayan, ona destek veren, yaşama bağlayan grupla bütünleşmesini sağlar.

Nesne ilişkileri görüşü açısından etnikliğin potansiyel kullanımını sapkın yollarda da görürüz. Grubun içrel çevresini korumak için üyeler dışlaştırmada kendi egolarında uygun olanları tutar, egoya yabancı olanları diğer grubun üzerinde yansıtırlar. İçeride tutulan bu özellikler genellikle libidinal bir renk verirler fakat bu her zaman doğru değildir. Bir etnik grup karakterine saldırgan hava veren duygularına dayanmak için saldırganlığı gösteren semboller tutar. Bu durumlarda düşman grup korkak veya ödlele olarak görülür.

Düşman Bizim Gibidir

Etniklik, milliyetçilik ve benzer soyutlamalar kendi ruhumuzun birer parçalarıdır. Bu nedenle ruhumuzu düşman kavramının yaratıcısı olarak tasarlamak, düşünmek akla uygun gelir. Biz gerçek tehlikeli bir güç olmadığımız mantiken ileri süremeyiz, fakat "düşman gelişme sürecinin bir yaratığıdır" gerçeğini kabul edebiliriz. Bu gelişme sürecindeki algılama yüksek düzeydeki düşünceler, içrelleştirmeler ve ödipal sorunlarla birleşmiştir. Düşman grubu en azından psikolojik olarak bir mesafede tutuldukça bize destek ve rahatlık verir, kaynaşmamızı artırır ve mutluluk sağlar.

Bunun ötesinde düşmanın bize benzediğinin gizli gerçeğini düşünmek oldukça çarpıcıdır. Bizim onun saldırısı olarak algıladığımız şey, uyuşmazlığın çok dar bir alanını oluşturur. Freud (1917) insanlar arasında

küçük farklılıkların, ayrı olmanın hostilite ve soğukluk yarattığını örnek göstererek küçük farklılıkların narsisizminden söz etmiştir. 1930'da bu kavram uluslararası sorunlara uygulandı (Freud, 1930). Freud bitişik, komşu topraklar üzerinde yaşayan insanların neden sıklıkla çatışma içine girdiklerini merak ediyordu. Niçin Portekiz ve İspanya veya İngiltere ve İskoçya veya Doğu ve Batı Almanya paylaştıkları pek çok ortak yan varken düşmandılar? Biz sıklıkla bize benzeyen veya komşularımız olan başka bir deyişle tanıdığımız insanları düşman olarak görmekteyiz. Tanımadığımız bir grup düşmanımız olunca onunla meşgul olmaya başlarız. Yani bir anlamda bizim psişik kuvvetlerimize uygun olarak kendimizi onunla tanışık hale getiririz. Nefret ve agresyon sevgi kadar hatta bazen daha fazla başkasına bağlanmak için yapılır. Biz bunları kendimizin kötü nesne ve benlik tasarımlarını dışlaştırmak için kullanırız. Bu dışlaştırdığımız şeyler bizim kabul edemediğimiz düşüncelerimizin yansıtması üzerinde yoğunlaşan şeylerdir. Biz düşmanın bize biraz benzemediği illüzyonuna tutunup, yapışmak için farklılıklarımıza obsessif olarak odaklaşırız. Örneğin Kıbrıs köylerinde Türk ve Rumlar renkten başka aynı kuşağı giyerler. Türklerin kuşağı kırmızı Rumların siyahtır. Etnik düşmanlık sırasında her grup diğerinin rengini kullanmak yerine ölmeyi tercih etti.

Bu süreç bizim kendi tarafımızda benlik ve dayanışma duygumuzu güçlendirir. Bununla beraber onlarla bizim aramızda bir çizgi çizmenin ana noktası olumlu benlik tasarımlarını güçlendirme yolunda "biz"

duygusunu açıklığa kavuşturmak ve ispat etmektir. Herhangi bir grubun benlik portresi göreceli olup değişik derecelerde bir nevi karanlık geçmişe dayanır ve onun kendi ışığı ve güçlü nitelikleri, çareyi, rahatlamayı ve ferahlığı getirir.

SONUÇ

İnanıyorum ki dost ve düşman edinme ihtiyacı politik psikolojinin temelidir. Bu politikaya yalnızca yüzeyde görünen davranışların ve açık süreçlerin psikolojisi değil insan gelişmesinin dinamikleri ile uğraşan derinlik psikolojisi de girer. Bu, politika bireysel insan ruhunun gelişmesinin objektif karşılığı olarak ele alınamaz. Hem psikoloji hem de politik çalışmalar bu dar bakış açısından zarar görebilirler. Temel gelişimsel süreçleri paylaşan bir grupla bireyin özdeşim yapması daha iyi olabilir. Bundan başka biz bireysel ve grup gelişmesinde grup içi ve gruplar arası gelişmesinin birleştiği yeri atlarsak büyük oranda riske gireriz. Psikanaliz politik dediğimiz şeyin tarihsel, ekonomik ve kültürel yönlerinin karmaşıklığını ve her toplumda var olan oldukça değişmez elementleri anlamamız için bir anahtar verir. Politik grupların davranışına ışık tutan ve tutarlılık bekleyen politik psikoloji insan gelişmesinde elde ettiğimiz bilgiyi kullanarak davranışı çözümlememizde yardımcı olur. Derinlik psikolojisi ile davranış bilimlerinin politik psikolojide birleşmesi uluslararası ve etnik gruplar arası çatışmaları incelemede ve çözümlemede oldukça yararlı olabilir.

George Orwell "ister sevelim ister sevmeyelim, milliyetçi sevgiler ve nefretler çoğumuzun makyajının birer parçasıdır" demektedir.

Bizim işimiz bundan sonra bu duyguları uygunsuz rollerinden kurtarıp daha iyi kullanabileceğimiz uygun yolları bulmaktır. Ben burada bu yöntemlerin kullanılacağı alanlar üzerinde durmayacağım. Çatışmalarda uygulanan politikada psikolojiyi temel alan bir yaklaşım getirme sorumluluğu bize aittir. Örneğin Olimpik oyunların gerçek ruhuna uyan değişik uluslararası oyunları geliştirmeye devam etmeliyiz. Böylece üstü örtülü çatışmalar ortadan kalkabilir. Bunun ötesinde tüm toplumların ıstırapların, acıların ve kayıpların paylaşmak ve bu kayıpların görünmeyen bir çok düzeylerde var olduğunu anlamak için uluslararası çatışmalar üzerinde çalışma alanımızı genişletmeliyiz.

Orwell milliyetçi sevgi ve nefrete karşı olan mücadelenin aslında moral bir çaba olduğunu ifade etmektedir.

Şayet Rusya'dan nefret ediyor ve korkuyorsanız, Amerika'nın zenginliği ve gücünü kıskanıyorsanız, yahudileri fakir görüyorsanız, İngilizler'in yönetim sınıfına karşı aşağılık duygunuz varsa basitçe fikir olarak bu duygularınızın üstesinden gelebilirsiniz. Bu duygularınızın varlığını tanırırsınız onların sizin mental süreçlerinize bulaşmasını engellersiniz. Kaçınılmaz olan ve belki de politik hareket için gerekli olan duygusal istekler gerçekten kopmamalıdır.

Orwell'in içgörüsü özellikle romanı 1984'de oldukça değerlidir. Şimdi onun önceden bildiği bu özellikleri çok takdir ediyorum.

KAYNAKLAR

Blon, W.R. (1961). *Experience in Groups*, Basic Books, New York.

Blos, P. (1979). *Character formation in adolescence*. In *The Adolescent Passage*, International Universities Press, New York, pp.171-191.

Edelman, M (1983). *The need for enemies*. Address delivered at the Sixth Annual Meeting of the International Society of Political Psychology, Oxford, July 19,22, 1983.

Erikson, E.H. (1956). *The problem of ego identity*. J. Am. Psychoanal, Assoc, 4: 56-121.

Erikson, E.H. (1966). *Ontogeny of ritualization*. In Lowenstein, K.M., Newman, L.M., Schur, M., and Solnit, A.J. (eds.), *Psychoanalysis - A General Psychology*, International Universities Press, New York.

Freud, A. (1958). *Adolescence. The Psychoanalytic Study of the Child*, Vol. 13, International Universities Press, New York, pp. 255-278.

- Freud, S. (1917). *Taboo of virginity*. In *The Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*, Vol. 11, Hogarth Press, London (1967), pp. 191-208.
- Freud, S. (1921). *Group psychology and the analysis of the ego*. In *The Standart Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*, Vol. 18, Hogarth Press, Londno (1955), pp. 65-143.
- Freud, S. (1930). *Civilization and its discontents*. In *The Standart Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*, Vol. 21, Hogarth Press, London (1961), ph. 59,145.
- Greenacre, P. (1969). *The influence of infantile trauma on genetic patterns*. In *Emotional Growth*. Vol. 1, International Universities Press, New York (1971), pp. 260-299.
- Greenacre, P.(1969). *The fetish and the transitional object*. In *Emotional Growth*, Vol. 1, International Universities Press, New York (1971), pp.315-334.
- Hartmann, H. (1939). *Ego Psychology and Problems of Adaptation*, International Universities Press, New York, pp. 49-56.

Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World*. International Universities Press, New York.

Kernberg, O.F. (1966). Structural derivatives of object relationship. *Int. J. Psychoanal.* 47: 236-353.

Kernberg, O.F.(1976). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysts*. Jason Aronson, New York.

Kernberg, O.F. (1980). *Internal World and External Reality-Object Relations Theory (Applied)*. Jason Aronson, New York.

Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. International Universities Press, New York.

Lampde Groot, J. (1963). Symptom formation and character formation. *Internat. J. Psychoanal.* 44: 1-11.

Le Bon, G. (1895). *The Crowd*. Penguin, New York .

Lorenz, K. Z. (1963). *On Aggression*. Harcourt Brace Inc, New York, pp. 165-219.

Mack, J. (1983). Nationalism and the Self. *Psycholog. Rev.* 2: 47-69.

- Mack, J. (1984). *Presentation at the Committee on International Affairs at the Fall Meeting of the Group for the Advancement of Psychiatry, Nov. 10-12.*
- Mahler, M. S. (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation.* International Universities Press, New York.
- Novick, J., and Kelly, K. (1970). *Projection and externalization. The Psychoanalytic Study of the Child, Vol. 25, International Universities Press, New York. pp. 69-95.*
- Orwell, G. (1945). *Notes on nationalism.* In Orwell, S., and Angus, I. (eds.), *Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell, Vol. 3, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York (1968), pp. 361-380.*
- Peterson, W. (1980). *Concepts of ethnicity.* In Thernstrom, S. (ed.), *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., pp. 234-242.*
- Pinderhughes, C.A. (1970). *The universal resolution of ambivalence by paranoia with an example of black and white.* *Am. J. Psychother.* 24: 597-610.

Pinderhughes, C.A. (1974). *Ego development and cultural differences*. *Am. J. Psychiat.* 131: 171-175.

Pinderhughes, C.A. (1979). *Differential bonding: Toward a psychophysiological theory of stereotyping*. *Am. J. Psychiat.* 136: 33-37.

Pinderhughes, C.A. (1982). *Paired differential bonding in biological, psychological, and social systems*. *Am. J. Social Psychiat.* 2: 5,14.

Stanton, A.H. (1958). (Reporter) *A Comparison of individual and group psychology*. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.* 6: 121-130.

Stern, D.N. (1983). *Implications of infancy research for clinical theory and practice*. *Dialogue* 6: 9-20.

Volkan, V.D. (1972). *The birds of Cyprus: A psychopolitical observation*. *Am. J. Psychother.* 26: 378-383.

Volkan, V.D.. (1976). *Primitive Internalized Object Relations*, International University press, New York.

Volkan, V.D. (1979). *Cyprus-War and Adaptation*, University Press of Virginia, Charlottessville, Va.

- Volkan, V.D. (1980). *Narcissistic personality organization and "reperative" leadership*. *Int. J. Gr. Psychother.* 30: 131-152.
- Volkan, V.D. (1981b). *Linking Objects and Linking Phenomena*, International Universities Press, New York.
- Volkan, V.D. (1985). "Suitable targets of externalization" and schizophrenia. In Feinsilver, D. B. (ed). *Toward a Comprehensive Model For Schizophrenic Disorders*, Analytic Press, New York.
- Volkan, V.D. and Itzkowitz, N. (1984). *The Immortal Atatürk, A Psychobiography*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Waelder, R. (1971) *Psychoanalysis and history: Application of psychoanalysis to historiography*. In Wolman, B.B. (ed.), *The Psychoanalytic Interpretation of History*, Basic Books, New York, pp. 3-32
- Winnicott, D.W. (1953). *Transitional objects and transitional phenomena*. *Int. J. Psychoanal.* 34: 89-97.
- Wolfenstein, M. (1966). *How is mourning possible? The Psychoanalytic Study of the Child*, Vol. 21, International Universities Press, New York, pp. 93-123.

ÇEŞİTLİ YÖNLERİ İLE DİPLOMASİ

Prof.Dr. Vamık D. Volkan

Bu bölümde diplomasının resmi olmayan kısmı üzerinde durulacaktır. Resmi olmayan diplomasi nedir? Nasıl tanımlanır? Resmi olmayan diplomasiyi anlayabilmek için hükümetler tarafından yürütülen resmi diplomasının yöntemlerinin ve ritüellerinin bilinmesi gereklidir. Resmi diplomasının işleyişinin bilinmesi etnik ve uluslararası çatışmaların anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Bu bölümde resmi olmayan diplomasının nasıl işlediği verildikten sonra karşıt gruplarını bir araya getiren tarafsız grubun amaçları, gruplarda ortaya çıkan "paylaşılmış çatışmalar" ve "ortak amaç"lar üzerinde durulacaktır. Bunun yanısıra resmi ve resmi olmayan diplomadaki "önemli kavşaklar" tartışılacaktır.

Resmi Diplomasi

Diplomatik kliniği olmayan ben resmi diplomasiyi dışarıdan biri olarak gözlüyor ve

Volkan, V.D., Julius and J.V. Montville: Psychodynamics of International Relationships Vol I. Lexington MA, Lexington Books

araştırıyorum. Geçen 20 yıl içinde psikanalist olarak uluslararası ilişkilerle özel olarak ilgileniyorum. Diplomatları, aktif çalışmalarını gözlemledim, amaçlarını yöntemlerini artık biraz biliyorum. Benim bu görüşlerimin diplomasıye dışarıdan bakan bir kişi olarak ukalâlık kabul edilmeyeceğimi umuyorum. Bana göre diploması bir bilim değil bir sanattır. Bu diplomat olan bireyin kendi kişilik özelliklerine dayanmaktadır. Diplomat olmaya karar veren bireyin hükümetin politikasını, kurallarını, "Viyana Kongresi" tarafından belirlenen protokolleri benimsemesi ve uyması, kendi kişilik özellikleri ve zekasını bunlarla bütünleştirmesi gereklidir. Diplomat olacak bireyin psikolojik yapısının diplomasıye yansımaması mümkün değildir. Örneğin her meslekte obsesif olan kişiler vardır. Eğer diplomat olan kişi obsesif ise, en ufak bir detay üzerinde bile duracak ve her sözün ne anlama geldiğini bulmaya çalışacaktır. Bazı diplomatlar diğer kişilerin sözleşirmede zorluk çektikleri konuları bile rahatlıkla dile getirirler.

Diploması başlangıçta bireylerin belirgin bir grupta özdeşim yapması ve diğerlerini korkulacak veya onları rahatsız edecek kimseler olarak algılamalarıyla oluşan sosyal grupların geliştirilmesi ile uygulanmaya başlanmıştır. Psikanalist Erik Erikson (1966) pseudospeclation adını verdiği bir süreç tanımlanmıştır. Buna göre insanlık tarihinin başlangıcında her bir insan grubu "farklı bir kimlik duygusu" geliştirmişti. Bu gruptaki bireyler çeşitli derileri ve kürkleri giymekte ve bunların kendilerini diğer gruplardan bir zırh gibi

koruyacaklarına inanıyorlardı. Her grup kendisinin "gerçek insan kimliğinin" asıl sahibi olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle her grup kendini diğer gruptan üstün ve insanlığın temsilcisi olarak kabul ediyordu, diğer grup ise karşıtı. Bu nedenle ilk insanların gerçek bir çatışmaya girmeden diplomasinin öncülleri diyebileceğimiz durumlar yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Diplomasi kavramı olarak ilk defa Yunanlılar tarafından kullanılmıştır. "Diplomasi" kelimesi Yunancada "dosyalanmış dökümanlar" anlamına gelen "diplomata" kelimesinden türetilmiştir. Bu tanıma göre ilk diplomatların tartışmalarda yazılı metinleri taşıyan mesajcılar oldukları anlaşılmaktadır. Daha sonraları medeniyet ve teknik ilerledikçe diplomasi kavramı da bu gereksinimleri karşılayacak biçimde geliştirilmiştir. İnsan doğasının saldırgan bir yapıya sahip olmasından dolayı savaşların kaçınılmaz olduğu dünyada (Freud 1915-1932) diplomasi daha büyük grupların çatışmalarına çözüm arayan daha gerçekçi bir yapıya kavuşmuştur (Volkan 1988).

Modern diplomasinin kuralları ve düzenlemeleri on beşinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu tarihlerde eyaletler arasında düzenli bir ilişki başlamış ve eyaletlerin diplomatik temsili kavramı yerleşmiştir. Diplomatik statünün dereceleri ve diplomatik dokunulmazlık kavramı Viyana kongresinde(1814-15) üç madde halinde tanımlanmıştır:

1. Kilise Hukuku
2. Semt Hukuku
3. İşletme hukuku

Viyana Kongresinde alınan bu kararlarla bireylere kendi dini kurallarını uygulamaları, semt polislerin semtlerinde oturan kişileri tutuklamaması ve işletmelerin (han) daha az vergi ödemeleri tanınmıştır. Günümüzde resmi diplomatik çabaların sonuçlarını ve değişik bakış açılarının etkinliğini ölçmek mümkündür. Böyle bir bilimsel analizde pek çok öneri test edilmiş ve bunlar uluslararası ilişkiler konusunda yapılan araştırmalarla birleştirilmiştir (Guethav 1950).

Ancak benim gözlemlediğim kadarıyla bu tip araştırmaları aktif diplomatlar yapmamıştır. Daha çok diplomasiye son aşamada giren ve politika bilimiyle uğraşan kuramcılar yapmıştır. İki ulus arasındaki sorunlar ulusun kendi gelenekleri, aralarındaki kültürel farklar ve uygulamada iç politikadaki önsezi veya bilimsel analiz ile değerlendirilir. İki grubu ele alırken araştırma yapan kişilerin korku, prestij arzusu, belli bazı gruplara öncelik tanıma, bazı olayların gerçekten farklı algılanması gibi duygusal etkinliklerin de bilinmesi gereklidir. Bu da resmi diplomasiyi bir sanat haline getirmiştir. Bir diplomatın elinde yeterli bilgi olabilir, fakat gruplarda bilimsel olarak ölçülemeyen duygusal reaksiyonlar ve bunlara verilen tepkiler daha da önemlidir ve bunu ölçmek mümkün değildir.

Diplomasıde tek bir bakış açısı ele alındığında bile bunu etkileyen bir çok değişken vardır. Bu tür bir araştırmada insan zihninde oluşan sembolizmin belli bir ölçüye kadar kullanılması gereklidir. Örneğin; göreceli olarak küçük ve güçsüz bir ülkenin iki süpergüç arasındaki anlaşmazlığın düğüm noktası olduğunu varsayalım. Bu 1961'deki Küba Krizinde ortaya çıkmıştır. ABD'nin Küba'daki hükümet karşıtlarını desteklemesi, ABD'yi saldıran Sovyetleri savunan ülke konumuna sokmuştur. 1940'da Sovyetler Romanya'ya saldırdığında İngiltere'yi karşısında buldu, 1956'da ise İngiltere Mısır'a saldırdığında iki ülkenin rolleri değişmiştir. Russet(1963) de bu tip olayların listesini yapıp istatistiksel olarak değerlendirmeye çalışmış fakat değişken sayısı çok olduğu için oldukça karmaşık sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu tip olaylarda duyguların oynadığı rol gözardı edilemez. Örneğin, küçük bir ülke caydırıcı bir gücün gözünde itibar sembolü olduğu zaman çok büyük önem kazanmış gibi görülebilir. Diplomasiye bilimsel bir gözle bakılsa bile genel olarak diplomatik arenada insan faktörü unutulmamalıdır. Bu da ülkelerin dış politikalarını etkileyen bir faktördür.

Daha detaylı bir açıklama için her milletin Dış İşleri Bakanlığı olduğunu ve sınırları dışındaki ülkelerde konsolosluklara sahip olduğunu varsayalım. Modern diplomasi uluslararası anlaşmazlıkları çözerken, uluslararası hukuku ve dengeleri bozmamak için ülkelerin gelenekleri göz önüne alır. Diplomasi'nin görevleri altı ana başlıkta toplanabilir (Barston 1988).

1. Ülkenin Resmi Olarak Temsil Edilmesi: Bu en önemli ve birincil görevidir. Konsolosluklar aracılığıyla o ülkenin politikası anlatılmaya çalışılır ve savunulur. Ev sahibinin politikaları da değerlendirilir ve görüşülür.

2. Dinleme Hizmeti: Konsolosluk o ülkede olan olayları veya başka ülkelerde olan olayların bu ülkeye olan etkisini öğrenip kendi ülkesine iletir (özellikle kendi zararına yönelik gelişmeleri).

3. Yeni diplomatik ilişkilere zemin hazırlamak

4. Anlaşmazlık durumlarında sürtüşmeyi azaltmak.

5. Dört maddeden dolayı ortaya çıkabilecek olan değişik şartları kontrol etmek.

6. Uluslararası sisteme şekil verebilecek hukuksal düzenlemelerin ve kuralların yaratılması, taslakların hazırlanması ve bu konuda araştırmalar yapma.

Ancak dış politikayla ilgili kurumların işlevleri ve güçleri zaman içinde değişikliğe uğrar. Eban (1983)'nın ifade ettiği gibi iletişim teknolojisinin gelişmesi ve medyanın bütün dünyaya hakim olması, diplomasiadaki gizliliğin çökmesiyle birlikte dış politika kurumlarının ve büyükelçilerin rolü azalmıştır. Belki de bu bir çöküşten çok işlevlerdeki değişikliklerden kaynaklanır. Eban'ın vurguladığı gibi zirveler çağının başlamasıyla karşıt ülke liderlerinin yüzyüze yaptığı görüşmeler bu tip organların dış politikayı belirleyici

konumdan devletin çeşitli bölümlere dönüşmesine neden olmuştur.

Kanunlarda, dinlerde ve hatta gruplar arası protokollerde görülen ritüeller bazen grup davranışının ilkel bir yolu gibi düşünülse bile modern yaşamın yapısının önemli bir kısmıdır. Bir ülkenin diğer ülkeler ile karşılıklı ilişki kurmasının "doğru" yolları vardır. İkle (1964)'ye göre karşılıklı diplomatik ilişkide farklı yöntemler yolu vardır. Bir çok ülke "resmi notlara" sadık kalır. Örneğin yazılı iletişim transit uçuş kurallarının belirlenmesinden, ülkeler arası rutin yazışmaları kapsayan geniş bir yelpazeyi içermektedir. Yalnız Japonlar notlarında değişik bir tarz kullanırlar (Borston 1868) Notun sonunu imzalamak yerine yazanın isminin baş harfleri konulur ve üçüncü şahsa hitap eden bir dil kullanılır, notun başında ve sonunda çok resmi bir ifade vardır.

Japonlar ortaya çıkan sorunun boyutları ne kadar ciddi ve önemli olsa da veya karşıdaki diplomatik kişiden nefret etseler bile "saygıdeğer meslekdaşım" ifadesini kullanırlar.

Ritüeller ve kategoriler sadece her iki grubu doyurucu bir zemin sağlamaz. Savaş gibi çok kritik bir durumda ortaya çıkabilecek karmaşayı en aza indirger ve ortak çözümler bulma konusunda aracı olur. Dolayısıyla resmi diplomasının uygulanması gruplarda kontrol edilemeyen duyguların ortaya çıkmasını engellemektedir. Ben resmi diplomaside duyguların

görüşmeye katılanlar tarafından baş edilebilecek bir seviyede yüzeye çıkarıldığında, yetersiz kaldığını yeni iç görüşlerin kazanılmasına ve hatta uzlaşma fırsatlarının yakalanmasına engel olduğunu düşünüyorum. Resmi diplomaside belli bir katılık vardır. Hobbes, Locke, Engels, Machiavelli ve Marks gibi politik düşünce adamlarının görüşleri bugünün muhafazakar ve liberal görüşleriyle birlikte hâlâ ayakta durmaktadır. Thucydides'e dayanan güç dengesi kuramları gibi eski olanların bir kısmı suni nedenlere dayandırılmış, bir çeşit propoganda aracı gibi görebilmelerine rağmen bugünün modern "caydırıcı güçler" kuramına ışık tutmuşlardır (Haas 1953).

Resmi diplomaside adalet ve ahlak kavramları iç içedir. Resmi diplomasiye göre dünya yıkılsa bile adalet yerine gelmelidir. Böylece düşmana karşı savaşa giden insanların içindeki zafer ve şeref duygularını uyandırmak için tarafları harekete geçirmeyi amaçlar. Bunun yanısıra dini, ekonomik, sosyal ve milliyetçi bildiriler bu diplomasının onaylanmasını sağlarlar. Haçlı seferleri ve Müslümanların yaptığı kutsal savaşlar Allah'ın onlarla birlikte olacağı düşüncesiyle yapılmıştır. 1974'de Türklerin Kıbrıs'a yaptığı çıkartma ve ardından gelen savaşın yanlış anlaşılmasını önlemek için "Barış Harekatı" adı verilmiştir. Yine benzer bir durum 1989'da ABD'nin Panama'da masum insanların öldürülmesi pahasına uyuşturucu kralının yakalanmasını amaçlayan harekate Thomas Aguinas'ın deyişiyle "kaçınılmaz operasyon" denilmiştir. Ahlak, adalet ve şeref insanın var

oluşundan beri özünde olan bencillik duygusunun kontrolünü amaçlar. Bireyde gücün, özgüvenin ve karar verme yeteneğinin tehdit edildiği veya yok edildiği durumlarda bunlar yıkılır veya tanımlamaları bulanıklaşır.

Gerçekte diplomatlar her zaman son derece duygusal durumlarla karşı karşıya kalırlar. Duyguları anlama, uluslararası barışın sağlanmasında, sorunları çözmede ve çıkmazları açmada en önemli kuraldır. Resmi diplomasiinin steril bir ortamda (rasyonel ve duygusal olarak nötral) uygulanması gerektiği düşüncesi yeniden gözden geçirilmelidir (Morgenthau 1954). Burada psikanalitik düşünce ile bağlantı kurabiliriz. Grupların karşı karşıya gelmesi ile her iki grubun bireylerinde adrenalin seviyesinin yükselir ve gizli olan düşmanlık ortaya çıkar. Bu etki ulusların veya ırkların arasında bir çatışma olduğunda daha da şiddetlenir. Bunun etkinliği sıkça görülen ve vahşi çözümler yerine, pragmatik çözümler arayan, pratik faktörlerin varlığını azaltmaz. Psikanalizde birey gelişim süreci boyunca seyahat eden bir varlık olarak değerlendirilir. Bu gelişim normal şartlar altında özellikle erken yaşlarda kronolojik olarak belirlenmiştir. Psikanalist bir olgu ile karşılaştığı zaman hastanın psikolojik gelişiminin bir döneminde saplandığını bilir. Psikanalizde hastanın saplandığı döneme yeniden dönmesini sağlar ve bu basamağı sağlıklı bir biçimde aşması için ikinci bir şans verilir. Yöntem çocuklukta yaşanan deneyimlerin çoğunun unutulduğu (bilinç altına itildiği) ve ancak başarılı bir terapiyle gün ışığına

çıkarılabileceği düşüncesine dayanır. Bu yaşantılar o kadar içreleştirilir ki bireyin iç dünyasının gerçeklerinin bir parçası haline dönüşmüş olabilir. Terapötik regresyon yararlıdır fakat regresyon başka şartlar altında da ortaya çıkabilir. Birey veya toplum ne kadar uygar olursa olsun stres altındayken regrese olur uygun olmayan davranışlar ve hatta vahşet gösterebilir. Savaşların motivasyonu bu olasılığa dayanır ve savaşa giden askerlerin gösterdiği davranışlar şaşırtıcı bir fenomen oluştururlar. Bunun örneklerini Vietmamla ilgili filmlerde görebilirsiniz.

Psikanalizde hastalar sıklıkla rituellerini, kaotik duygulardan korunmak için sığınak olarak kullanırlar ve bunların gerek özel, gerekse toplumsal yaşamlarında sosyalleşmeleri ve ahlak değerleri ile ilişkisini nadiren fark ederler.

İnsanın gelişme dönemleri üzerinde yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre anal dönem ritüellerin en üst düzeye çıktığı dönemdir (1,5-3 yaş). Bu dönemde çocuk anal sfinkter de dahil olmak üzere kaslarını kontrol etmeyi öğrenir, neyi dışarı atması neyi tutması gerektiğine, veya anneye yaklaşması, uzaklaşması vs. dair kararlar verir. Çocuk manipulasyon yeteneğinin farkına varmaya başlar, diğer nesnelerle ilgilenir. Bu psikanalitik oluşumu anlamakta güçlük çekenler için evcil hayvanların eğitimiyle çocukluktaki sürecin analojik paralellliği örnek olarak verilebilir. Bir hayvanı dışarıya dışkılaması için eğitmeye çalışırken ona yanlışlıkları

gösteriz ve dışarıya çıkıp gezme alışkanlığı kazandırarak dışkısını evin dışına yapmasını öğretiriz. İstedikimizi yaptığında da onu iyi köpek diye çağırırız. Ritüellerin manipülasyonu çocuğun anal dönemdeki ritüelistik davranışlarının eğitimiyle istenen şekle dönüştürmesine benzetilmektedir.

Psikanalizde "ahlak" kavramı süperegoyla bağlantılıdır. Bir insanın ahlakı yalnızca anne babasının ya da öğretmenlerinin öğretilerine değil aynı zamanda dini temellere de dayanır. İnsan gelişimini inceleyen araştırmacılar "bilinçlilik" durumuyla eşdeğer olarak değerlendirdikleri süperegoyu özellikle ödipal yaş döneminin karmaşalarından kaynaklanan uzlaşmacı oluşumun bir kombinasyonu olarak görürler (Brenner 1983). Bu uzlaşmacı oluşumlar ahlak anlayışıyla bazen bağlantılı, bazen değildir. Brenner ödipal yaşda değişen ahlak anlayışının cezalandırılmaktan kurtulmak için geliştirilen duygu, düşünce ve davranışlar olduğunu söylemektedir. Çocuğun ödipal çelişkileri sevilen kişi ya da kişilerin kaybına sevinmeyip, cezalandırılma korkusuna dayanmaktadır. Çocuk böylece depresif ve anksiyete duygularını en aza indirebilmek için kendi düşüncelerinde ona verilen ahlak kavramını geliştirmeye başlar. Çocuklar anne babalarının yasak ettiği şeylerden ve her an beklenen cezalardan kendilerini koruyabilmek için kendi kendilerine sezgi duyusu geliştirirler ve kendilerini böylece korumaya çalışırlar. Ahlak anlayışının başlangıcı kaygıya ve depresif duygulara dayandığı için çocukta bu duygular ne

kadar yoğunsa geliştirilen süperegö da o kadar katı olur. Sonuçta çocuk cezalardan kaçınmak için bir takım ahlaki duygular geliştirir. Çocuk bütün yaşamı boyunca ödipal dönemde kalmaz. Yaşları büyüdükçe cezalandırılma korkusuyla bağlantılı olmayan daha karmaşık mekanizmalar ve moral değerler geliştirirler. Bunun ötesinde birey bağılı olduğu grubun moral değerlerini kendi psikolojik gereksinimlerine uygun olsun veya olmasın, kendilerine mal eder. Uluslararasıdaki stres dönemlerinde karşıt gruplar ağır bir regresyona girebilirler. Bu durumda genel olarak grubun içinde yaşanan bilinçdışı korkular "başkalarının" korkusuyla yoğunlaşır. Daha sonra grupta moralin temelini oluşturan uzlaşma zemini zedelenir ve antagonistlerle ilişki içinde olan yeni moral değerler gelişir. Genellikle bu noktada bu kişiler de stereotipik davranışlar ortaya çıkar. Belli bir zaman dilimi içerisinde kendilerini kurban olarak gören uluslar veya ırklar Mach'ın(1979) deyiimiyle "mağdur olmanın bencilliği" adlı tavır içerisine girerler. Bu tavır düşmanın zarar görmesinden kendisine göre haklı nedenlerle hoşnut olunan aynı zamanda da kendisiyle çelişen tavidir. Düşmanın bu acıyı hakettiği düşüncesi çok nazik diplomatik manevralarla ritüelize edilip sunulurken veya oldukça entellektüel ve soruna çözüm bulma çabaları gibi gözükürken aslında derinde vahşi ve üstün olma tehdidi yaratmaktadır. Krizler ekonomik veya politik olabilir fakat uluslararası diplomasi insanın iç benliğindeki ilkel dışa vurumlarla zedelenir.

Daha önce de belirttiğim gibi düşmanlarımızın ve dostlarımızın oluşumu bizim kendi kimliğimizi bulmamızda belirleyici bir önem taşır. Düşman sahibi olma normal bir insan gelişiminin parçasıdır (Volkan 1988). Psikanalitik düşünce bunu nesne ilişkileri olarak adlandırır. Bir kişinin kişisel olarak gelişmesindeki önemli bir etken grup içerisinde bu kişilerin geliştirdiği duygulardır. Bebeğin ilk nesnesi doğal olarak annesidir çünkü ilk olarak onunla yakınlaşır, bir süre sonra da ondan ayrılmayı öğrenir. Başlangıçta bebek memesini sunan veya başka yollarla tatminini sağlayan anne ile ağıladığı zaman her seferinde gelmeyen annenin aynı kişi olup olmadığını ayırt etmekte güçlük çeker. İlk günlerde çocuk için iki tip anne vardır. "iyi anne" ve "kötü anne". Giderek kendi içinde bir zevk veren (iyi anne) ve zevk vermeyen (kötü anne) yönlerini kavramaya başlar. Annenin çeşitli özellikleri olan tek bir kişi olduğunun ve dolayısıyla kendisinin de böyle olduğunun bilincine ulaşır. Buna karşılık insan doğası olarak birey tatmin edici olmayan ve korku verici davranışlarını başka birisine yöneltme ve reddetme eğilimindedir. Böylece bu yansıtma benlik duygusu kavramının bütünleşmesi sağlar. Üyesi olduğumuz aile ve toplum içimizdeki bir şeyi reddettiğimiz zaman hangi kişilere veya toplumlara yansıtmamız gerektiği konusunda belirleyici rol oynar. Etnik ve ulusal sembollerimiz gibi "kültürel özellikler" (Mach 1984) sıklıkla bizim yansıtmalarımızın hedefleridir. Aynı zamanda kendi etnik ve ulusal sembollerimizi daha üstün görür ve bunlarla gurur duyarız. Bunu kendi

özdeşimimiz olarak kullanırız. Meissner'e göre içimizdeki "yansıtma ihtiyacı"nın yansıtımaların yöneltileceği bir düşmanın varoluşuna, içinde onaylanma ve rasyonalizasyonun bulunacağı taşıyıcı matrikse gereksinimi vardır. Aksi halde yansıtımalar tek başlarına kalamazlar (Meissner 1989, s.115). Politik ve sosyal bağlamda düşmanlarımız ve dostlarımız olma gereksiniminin zorunluluğuna daha önce değinmiştim. Meissner'e göre bu, dinsel ya da kültürel farklılıkların paranoid bir süreç gibi ortaya çıkmasıdır.

Dost ve düşman edinme gereksinimi sevgi ve saldırganlığın azalıp çoğalmasıyla olduğu kadar bunların ilkel veya bilinç dışı anlamda yansıtılması ve bunlarla baş etmek için geniş grup etkileşimine gereksinim vardır. Nitekim diplomatlar bir tarihsel durumdan diğerine geçen geniş grupların dramlarını çözebilmek için çağırılırlar. Onlar bunun için mesleki kurallarını ve ritüellerinin kullanarak rasyonel bir biçimde çalışırlar. Freud bir keresinde psikanalizi "ımkansız bir meslek" olarak tanımlamıştır. Ben bu tanımın diplomasiye de uygun olduğunu düşünüyorum. İnsan gelişiminin psikolojisini ya da psikanalizle ilgili bulguları dikkate almaya değer görmeyen bir çok diplomatla karşılaştım. Onlara eğitimleri sırasında bu tür bir ekol öğretilmemiştir, sadece uluslararası ortamın güncel doğasına şartlandırılmışlardı. Bazıları ise en iyi diplomasiğin gerçek politikayı kullanan diplomasi olduğuna inanırlar. Bu terim 1853'de Laving Von Roehau tarafından ortaya atılmıştır. Rochau'ya göre o zamanın Alman liberalleri politik düşüncede gerçekçiliği göz ardı

etmişlerdi. Daha sonraları bu tanım birisinin kendi grubunun ve karşıt grubunun uygun seçeneklerinin gerçekçi değerlendirilmesinin rasyonel, soğukkanlı yorumlamanın karşılığı olmuştur (Morgenthau 1954). Burada real politik uygulaması yapanların olmadığını söylemek istemiyorum ancak bu işle uğraşan kişiler için uluslararası ortamlar, müttefikleri, ekonomiyi, askeri gücü vs. analiz ederken onlar için asıl önemli nokta rasyonel ve gelenekçi olmakta yatmaktadır (Hoffmann 1986). Psikoloji kullanıldığı zaman sadece yüzeysel psikoloji seciliyor ve sonuçları modifiye veya manipüle etmek doğrultusunda rasyonalize ediliyor. Yüzeysel psikoloji Machiavelli tarafından real politikte yeterince kullanılmıştır. Psikanalizde kullanılan derinlik psikolojisi politikada reddedilmiştir.

Bütün diplomatlar ve politik bilimciler real politik ile ilgilenmezler. Kıbrıs'taki kronik mücadeleyi araştıran Glen Camp real politikı şöyle tanımlamıştır.

"Bu tip bir politika diplomasının görevini; var olan güç dağılımını onaylamaktan yana olan çözümleri, adalete yönelik güç dağılımını değişikliğe tercih eden çözüme üstün görmek olarak yorumlar. Bu şekilde düşünen devlet adamı da adaletsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik yeni düzenlemeleri aramak yerine, var olan güç dengeleri üzerinde çözüme yönelik realist bir çabayı kabul eder (Camp 1980, s.4)".

Camp Kıbrıs'taki durumda psikolojinin zorlayıcı olduğunu belirtmekte ve şöyle bir açıklama getirmektedir.

"Kıbrıs'taki Rum ve Türk ulusların milliyetçi akımları dengeyi sarsma veya zorla oluşturma kapasitesi açısından aynı anlama gelmişti ve gelmektedir" (s.44).

Avukat ve politik bilimci olan Donald Horowitz (1985) etnik çalışmalarla tutkunun ön planda olduğunu *"bu tutku için adaletle dayanan bir açıklama arandığını"* (s.140) fakat *"kanlı bir fenomenin kansız bir kuramla açıklanmasının mümkün olmadığını"* (s.140) belirtmiştir. Bu şekilde düşünenler, gerçekte bazen klasik politikacılar ve diplomatlar arasından da çıkar. Mart 1979'da Bülent Ecevit (Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'a çıkartma yaptığı zaman Başbakanı) bir Türk gazetesinde çıkan haberinde şöyle demişti: *"Türk ve Yunanlıları bölen psikolojik bariyer, bu anlaşmazlığın çözümü çabalarındaki en temel engeldir."* Ecevit'in bu açıklaması dünyadan pek ses getirmedi. Ancak Mısır başbakanı Enver Sedat'ın benzer bir çıkarımı dünyaca kabul gördü. 1977'de Knesset öncesi yaptığı konuşmada Ortadoğu'daki Arap-İsrail anlaşmazlığının %70'inin psikolojik duvardan kaynaklandığını açıkladı. Real politika ve benzerleri uluslararası olayların akışında bir sanat olabilecek kadar çok kullanılmıştır. Diplomasi kavramına birşeyler eklenmesi ve/veya bazı temel çıkarımlarının modifiye edilmesi artık yararlı olamaz bu nedenle diplomasının tekrar gözden geçirilmesinin zamanının geldiğine inanıyorum. Bu, yaşadığımız nükleer çağda son derece süratli iletişimlerin sonucunda kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir.

1989'da Avrupa'da meydana gelen zorunlu değişimlerin resmi, geleneksel diplomasi ile bağlantısını kurmak yerine insanlık tarihinde yeni bir dönemin başladığını görmek gerekmektedir. Bundan sonra ne olacaktır? Bütün Almanya için yeni bir kimlik gerçekten var olabilecek midir? Ve bütün Avrupa için? Sovyetlerde neler olacaktır? Diplomatlar bu küçülen dünyada insan duygularının ve psikolojik açıdan grup işlevlerinin anlamını her zaman olduğundan daha çok anlamalıdır. Örneğin; Almanya'nın yeniden birleşmesi tamamlandığı zaman, yeni Alman kimliği, eskisinin bir kenara atılıp yas tutulmaksızın gelişimini nasıl sürdürecektir? Yasın yeterince tutulmaması politikayı etkileyebilir (Volkan 1988). Dünyanın geri kalanında Almanya'nın tekrar birleşmesinden kaynaklanan korkular nedir?

Korkuların mental tasarımları gerçek olabileceği gibi fantazilerden kaynaklanıyor olabilir; bunların asıl anlamları araştırmalıdır.

Resmi olmayan diplomasının bulgularının oldukça yararlı olabileceğine inanıyorum. Harold Saunders (1984, 1985) ve Joseph Montville (1987) gibi resmi diplomasi konusunda uzun ve başarılı tecrübeleri olan yazarlar, bugün resmi olmayan diplomasının uygulamalarından öğrenilmiş, kuramsal ve pratik bilgileri vermeye başlamışlardır.

RESMİ OLMAYAN DİPLOMASİ

Resmi olmayan diplomasiinin tanımı oldukça güçtür. Ben bireylerin uluslararası ilişkilerindeki aktivitelerini tanımlayarak işe başlamak istiyorum. Saunders (1984,85) iki farklı ulus arasındaki görüşmelerde olan gelişmeyi ya da geniş düşman grupları arasındaki ilişkiyi iki aşamada incelemektedir. Birincisi güven oluşturma çabaları diye adlandırılan bölümdür. Çelişkilerin sonuçları, katılan liderler tarafından onaylanır. Bir hükümet veya liderine uyguladıkları politikaları destekleyen ön hazırlıklar yapılır. Resmi görüşmeler ikinci aşamada yapılır. Resmi diplomatların dışındaki kişiler güven oluşturma çabasında yer alabilirler.

Diplomasiideki değişimler soğuk savaşın başladığı yıllara kadar uzanır (Barston 1888, Eban 1983, Nicholas 1963, Merchant 1964) Barston (1988) 1960'lı yılların başında bağımsız ülke sayısının 100'den daha az olduğunu 1985'de bu sayının 159'a ulaştığını belirtmiştir. Nicholsan (1963) uluslararası ilişkilerde "demokratik" olma kavramının geleneksel diplomasiide tanımlanan küçük grupları temsil etmediğini, diplomatlar ve diğerlerin kendilerini büyük kitlelerle anlatmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Bu nedenle daha çok toplantı, görüşme ve tartışma yapılmaktadır. Eban (1985) bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir.

"Kilise sakinleri, araştırma enstitülerinin başkanları, profesörler, parlamenterler ve gazeteciler

bir araya gelerek resmi diplomasıde doğan karmaşaları azaltmaya çalışmışlardır (s. 386). Eban başkanı Eisenhower'ın görüşünü dikkate alarak: "Devletlerinin güveninden hoşnut olan vatandaşlar resmi görüşmelerin başlamasına yardımcı olabilirler" demiştir. Eisenhower'ın tavırları farklıydı. Birçok lider resmi olmayan diplomatları kendileri için sorun yaratan, burunlarını her işe sokan kişiler olarak düşünürler. Ama Eisenhower, Saturday Review'un editörü olan Norman Cousins tarafından organize edilen ve Harold Saunders'ın ana rolü oynadığı Darmonuth Konferansını desteklemiştir. Sovyetlerin politik amaçla burslu öğrenciler göndermeye başladığı Pugwash konferansı da büyük önem kazanmıştır.

Her iki konferans özellikle Sovyet-Amerikan ilişkilerinde uluslararası "köprü" işlevi görmüştür. Acaba Sovyet-Amerikan ilişkilerinin ilerlemesinde bu konferansların ne ölçüde etkinliği olmuştur?

Saunders resmi olmayan diplomatik hareketlerin tehlikelerine, kısıtlamalarına ve değerine dikkati çekmiştir. Saunders resmi olmayan diplomatların kendilerini hükümetleriyle resmi olarak bağlantılıymış gibi gösterme olasılıklarının olumsuz olduğunu belirtmektedir.

Bazen ekonomik kuruluşlar diplomatik süreçte hükümetlerin görevlerini üstlenirler (Levinson 1979, Young 1967, Goldman 1975, Berman ve Jones, 1977) Örneğin Decidental Petrol şirketinden Armand

Hommer'in 1920'lerden beri Sovyetler ile bağlantısı vardır. Aynı zamanda özel görüşmelerde de rol oynamıştır. Örneğin Doğu-Batı arasındaki casusların değişmesi gibi.

Resmi olmayan diplomaside yazılı basının rolü de oldukça önemlidir. Verilen haberler resmi diplomasiye "şeffaflık" kazandırmıştır. Bazen gazeteciler resmi olmayan diplomatlar gibi toplantılara katılır ve aktif rol oynarlar. Örneğin John Scali Klüba'daki füze krizi toplantılarda aktıftı. Scali'yi 26 Ekim 1962'de füze krizinden 4 gün önce telefonla aradı. Scali kendini Pray X olarak tanıtan, Sovyetlerin Washington Büyükelçiliğinde KBG ajanı olarak çalışan Aleksander Fomin ile konuştu. Bu görüşmeden sonra Scali füzeler sorununun çözümünü için teklifleri iki tarafa da ilettiler ve sorunun çözümünde en büyük sorumluluğu aldı (Scali 1987).

Resmi olmayan diplomaside gazetecilerin aldıkları role ilişkin diğer bir örnek CBS'den Walter Cronkite'dir. Cronkite Sedat ve Begin'i uydu aracılığı ile bir araya getirmiştir. Resmi olmayan diplomasideki kişilere ilişkin pek çok örnek verilebilir. Yalnız kişilerin nasıl değerlendirileceği belli değildir.

Son yıllarda resmi olmayan diplomasi kültürü ortaya çıkmıştır. Çatışma içinde olan ulusların politikalarını belirlemede toplantıya katılanlar oldukça tecrübe kazandılar.

Resmi olmayan diplomasinin işlevleri şöyle tanımlanabilir: Tarafsız bir grup "resmi olmayan

diplomatları" oluşturur, bu grup daha çok bir takım gibi işlev görür. Grup iki ülkenin politika alanında etkinliği sağlayan kişilerini toplantı için bir araya getirir. Tarafsız grup bir katalist görevi görür ve antagonistlerin birbirlerini tanıyıp fikir alışverişinde bulunmasını sağlar. Toplantıların halka açık olmasından kaçınılır ve sıklıkla planlanmış bazı yerlerde yapılır; katılımcıların kendi yurttaşları tarafından engellenmeleri veya herhangi bir kötü muameleyi, mısıllamayı üzerlerine çekmek gibi tehlikelere karşı büyük dikkat gösterilir. Karşıt ülkeler arasında gayri resmi fakat etkin bir iletişim ağı kurulabilmesi umut edilir. Her görüşmenin bulguları temsil edilen hükümetlere verilir.

Toplantılara, katılımcıların karşıt görüşlerle gelmesine rağmen, toplantıların resmi olmaması ve işe yarar kişisel ilişkiler kurulması başarıyı artırır. Katılımcılar kendi ülkelerinde genellikle etkin olduklarından dolayı düşüncelerinde yapılabilecek değişimin grup içinde yaratılan sıcaklığın kendi hükümetlerinin politikalarını etkilemesi beklenmektedir. Toplantılar saldırgan tavırların azaltılmasını sağlayabilir. Kısaca belirgin bir şekilde kin ve hoşgörüsüzlüğün yerleştiği durumlarda daha insancıl bir bakış açısı getirir.

Camp David görüşmelerinde Begin ve Sedat'ın bir araya getirilmesi resmi idi. Fakat kullanılan yöntem resmi olmayan diplomasyıydı. Çünkü duyguların dışı vurumu vardı (Volkan 1988).

Eban (1983) "Kesin olan bir şey varsa resmi görüşmelerden tamamiyle bağımsız olan resmi olmayan diplomasının, resmi diplomasi ile bağlantı kurduğu bir nokta olmalıdır; ben bunu "önemli kavşak" olarak adlandırıyorum ve buna bir çok yoldan erişilebileceğini görüyorum. Tarafsız grup ilk olarak karşıt ülkelerin tarihçilerini, akademisyenlerini, belediye başkanlarını, devlet adamlarının kişisel arkadaşlarını bir araya getirir. Görüşmeler gerçekleştikçe ve tarafsız grup ile antagonist gruplar arasında temel ilişkiler sağlanınca, her grubun resmi diplomatlarına gelecekte resmi olmayan düzeyde görüşmelerde buluşup buluşamayacakları sorulur. Diğer bir araçta kendi ülkelerinde resmi pozisyonları olan ve kendi hükümetlerine ilerlemelerle ilgili resmi raporlar sunabilecek katılımcılar bulmaktadır.

Resmi olmayan diplomasi bir spektrum üzerinde düşünülebilir. Bir uçta, yabancı lidere dostluk gösterirken diğer yandan kendi hükümetinin pozisyonunu desteklemeye devam eden veya ona sadık kalan ve hükümette dostları olan insanlar vardır. Bu insanlarla iyi ilişki kurulup, bilgi verilirse "gruplar arasında gıdıp gelen kişiler" olarak yararlı olabilirler. Diğer uçta da kendi liderlerine karşı çıkan ve politik bir değişiklik umut eden ve bunun taraftarlarının sayısı arttıkça kolaylaşacağını düşünen organize gruplar yer alır. "Resmi olmayan diplomasi" ise bu ikisi arasında bir yerlere düşer. Bu üçüncü tip "gerçek resmi olmayan diplomasi" olarak adlandırılabilir. Tarafsız grup katalist rolü almakta ve etkin insanların bir araya

getirilmesiyle oluşmaktadır. Resmi olmayan diploması her zaman önemli kavşağa ulaşmaya çalışır.

Joseph Montville (1987) "gerçek" resmi olmayan diploması için Trach II Diploması terimini kullanır. Montville bunu karşıt grupların etkin üyeleri arasındaki informal etkileşim olarak tanımlar. Amaç kamuoyu görüşünü etkileyecek stratejileri geliştirmek, karışıklığı çözmek için insan gücü kaynaklarını organize etmektir. Bu resmi diplomasının yerine geçmez, ancak resmi liderlere yardımcı olacak üç farklı yöntem şeklinde tasarlanmıştır. Birincisinde tarafsız grup tarafından karşıt grupların temsilcileri bir dizi görüşmede bir araya getirilir. Bu görüşmelerde kişisel ilişkilerin küçük grup ortamı içinde geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Katılımcılar karşıtlığın boyutlarını açığa çıkarır ve karışıklığı "paylaşılmış bir sorun" haline getirirler. İkincisi katılımcıların kamuoyu görüşünü etkileme yeteneklerinin kullanılmasıdır. Sonuncusu ise birinci aşama tamamlanıp, ikincisinde başarılı bir ilerleme sağladığı takdirde ekonomik gelişmedir.

Uluslararası politik psikoloji derneğinin bir toplantısı sırasında, Joseph Montville bir panelde farklı disiplinlerde insanları bir araya getirdi (Politik bilimciler, psikologlar ve psikanalistler). Bunların hepsi de "gerçek" tipteki resmi olmayan diplomasıya katılan isim yapmış kişilerdi. Panelde resmi olmayan diploması pratisyenleri mesleksel geçmişlerine göre davrandılar.

Bu panelin genişletilmiş şekli Nisan 1988'de Virginia Üniversitesinin "Study Of Mind and Human Interaction" merkezinde yapıldı. Üç günlük çalışmada disiplinlerarası resmi olmayan diplomasiyle ilgili görüşler üzerinde çalışıldı. Bireysel görüşlerde benzerliklerin ve farklılıkların saptanması amaçlandı. Çalışma resmi olmayan diplomasi kavramını açıklığa kavuşturdu. Çalışmaya Richard Arndt, Edward Azar, John Burton, Stephen Cohen, Harrieth Crosby, Demetrios Julius, Hebert Ketman, James Laue, Joseph Montville, Harold Saunders ve Vamık Volkan'dan başka büyükelçi Samuel Lewis (Birleşik devletler Barış Enstitüsü Başkanı) gözlemci olarak katıldı.

PSİKOLOJİK İÇGÖRÜ

Resmi olmayan diplomasi özellikle uzun süreden beri süregelen etnik veya uluslararası karışıklıklarla baş edilmesinde yararlıdır. Örneğin Arap-İsrail, Kuzey İrlanda'daki Protestan- Katolik, Kıbrıs'taki Türk-Rum ilişkileri. Bunlar karşılıklı düşmanların, kronik karışıklığın örnekleri olarak gösterilebilir.

Bana göre bu tür karışıklıklar temelde "psikolojik"tir(Volkan 1988). Gruplarda ortaya çıkan kaygı "gerçek"tir. Kaygının "iç dünyadaki" belirleyicileri daha önemlidir.

Bir savaş sadece gerçekteki düşmanla değil bireyin kendi içindeki düşmanın görünümüyle de ilgilenir. Savaşçının düşman algısı, artık hasmıyla tanınan ortak hiç bir insanlık özelliği kalmayınca değin

devam ederek onun canavarlaştırılmasına yol açabilir. "Venedik Taciri" adlı oyununda William Shakespeare bu canavarlaştırmayı şöyle protesto etmiştir. Jew Shylock şöyle der.

Jew'in gözlerine sahip değil mi? Jew'in ellerine, organlarına, duyumlarına, duygularına, ihtiraslarına sahip değil mi? Aynı yemekle doymuyor mu? Aynı silahla incinmiyor mu, aynı hastalıklara açık değil mi....? Eğer derimizi delerseniz sizinki gibi (3.1.61 - 64,66-68) kanamıyor mu? Eğer zehirlerseniz ölmüyor muyuz?

Gerçek dünya iç yaşam ile bağlantılıdır. Bu nedenle uzun süreli nefret ikisi arasındaki ilişki fark edilmedikçe devam eder. Saunders (1984) yapılan özel toplantıların iki tarafın da gereksinim duyduğu, alternatif görüşlerin saptandığı bir yer olduğunu belirtmektedir. Saunders'e göre bu toplantılar halkı bilgilendirme açısından yararlıdır. Yapılan görüşmelerin olumlu gitmesi hükümetin sorunlara yeni çözüm getirmesine yardımcı olur. Doğu Avrupa'daki güncel olaylar bu görüşü desteklemektedir.

Montville (1989) resmi diplomasının başarısız olduğu durumlarda resmi olmayan diplomasının tavırların değiştirilmesine yardımcı olduğunu göstermiştir. Resmi olmayan diploması bunu yeni fırsatlar yaratarak yapar. Montville'e göre politik liderler kendi politikalarını korumak için oldukça çekimser davranırlar. Örneğin Amerika Gorbachev'in

silah indirimi görüşlerine halkın desteğini yitirme ve güçlerinde meydana gelebilecek kayıp nedeniyle çekimser kalmıştır.

Politik psikoloji alanında çalışan bizler büyük grubu kendi toplumsal "özellliğini" korumaya çalışan bir grup olarak görüyoruz. Politik bilim alanında çalışmalar grupların ekonomik, tarihi, askeri özellikleri üzerinde durmaktadır. Genelde resmi diplomatlar da aynı özellikleri araştırır fakat daha katıdır. Resmi olmayan diplomaside ise grubun psikanalitik düşünce yapısına sahip olması ve psikodinamiği bilmesi politikaya esneklik kazandırır. İnsanın doğasına baktığımızda savaşların ve diğer karışıklıkların yok olması mümkün değildir. Fakat teknolojinin gelişmesi ile çatışma içinde olan gruplar duygusal ve hatta entellektüel düzeyde duygularını artık kontrol etmektedir. Diplomaside iki grup arasındaki iletişimi ele alınırken insan faktörünü göz önüne alıp, diplomasi ile birleştirmeliyiz. Geleneksel diplomasının bu nedenle artık geliştirilmesi gereklidir.

Ben psikanalist olarak resmi olmayan diplomaside analizde hasta ile analisti arasındaki ilişki sürecine benzer bir ilişkiyi temel alıyorum. Bu ilişkide kriz ortaya çıktığında analist kendi eğilimine göre bunu psikanalizde ele alıp, işler. Psikanalitik bilgilerle zenginleşen yeni diplomaside üzerinde durulacak pek çok yeni durum olduğuna inanıyorum. Uluslararası veya etnik gruplar arasındaki krizlerde gruplararası çatışmalarda insanın doğasının, duygularının diplomatik süreçte ele alınıp incelenmesi gerektiğine inanıyorum.

KAYNAKLAR

- Barston, R.P. (1988). *Modern Diplomacy*. London: Longman.
- Berman, M.R., and J.E. Jones (1977). *Unofficial Diplomats*. New York: Columbia University Press.
- Brenner, C. (1983). *The Mind in Conflict*. New York: International Universities Press.
- Camp, G.D. (1980). *Greek-Turkish Conflict Over Cyprus*. *Political Science Quarterly* 95: 43-70.
- Eban, A. (1983). *The New Diplomacy: International Affairs in the Modern Age*. New York: Random House.
- Erikson, E.H (1966), *Ontogeny of Ritualization*. In *Psychoanalysis-A General Psychology*, ed. R. M. Loewenstein, L.M. Newman, M. Schur, and A. J. solnit, 601-21, New York: International Universities Press.
- Gojdman, M.I. (1975). *Detente and Dollars*, New York: Basic Books.
- Guetzkow, H. (1950), *Long Range Research in international Relations. The American Perspective*, 4: 421-77.

- Haas, E. (1953). *The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda?* *World Politics* 5: 442-77.
- Hoffman, S (1986). *On the Political Psychology of Peace and War: A Critique and an Agenda.* *Political Psychology* 7: 1-21.
- Horowitz, D.L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict.* Berkeley: University of California Press.
- Ikle, F.C. (1964), *How Nations Negotiate.* New York: Harper and Row.
- Levinson, C. (1979). *Vodka-Cola.* London: Cordon and Cremonesi.
- Mack, J.E.: (1979). Foreword in V.D. Volkan, *Cyprus War and Adaptation: A Psychoanalytic History of Two Ethnic Groups in Conflict*, ix-xxi, Charlottesville, Va.: University Press of Virginia.
- Meissner, W.W. (1989). *Cultic Elements in Early Christianity: Antioch and Jerusalem, The Psychoanalytic Study of Society* 14: 89-117.
- Merchant, L, (1964), *New Techniques in Diplomacy.* In *The Dimensions of Diplomacy*, ed. E. A. J. Johnson, 117-35. Baltimore: John Hopkins University Press.

- Montville, J.V. (1987) *The Arrow and the Olive Branch: A Case for Track Two Diplomacy*. In *Conflict Resolution: Track Two Diplomacy*, ed. J. W. McDonald, Jr., and D.B. Bendahmane, 5-20. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
- _____. (1989). *Psychological tasks in political conflict resolution*. Address delivered during seminar on Northern Ireland at the Center for the Study of Mind and Human Interaction, October 12, in Charlottesville, V.
- Morgenthau, H. (1954), *Politics Among Nations*, 2d ed. New York: Knopf.
- Nicholsan, H. (1963): *The Calculus of Deterrence*. *Journal of Conflicts Resolution* 7: 97-109.
- Saunders, H.H. (1984). *When Citizens Talk: A Look at Unofficial Dialogue in Relations Between Nations*. *Kettering Review* 2 (Summer): 49-55.
- _____. (1985), *The Other Walls: The Politics of the Arab-Israeli Peace Process*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute.
- Scall, J. (1987), *Backstage Mediation in the Cuban Missile Crisis*, In *Conflict resolution: Track Two*

Diplomacy, ed. J. W. Mc Donald, Jr., and D.B. Bendahmane. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

Volkan, V.D. (1988), *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationship*. Northvale, N.J.: Jason Aronson.

Volkan, V.D, Julius, and J. V. Montville, Eds. (1990). *Psychodynamics of International Relationships*, two volumes. Lexington Books, Lexington MA.

Young O.R. (1967), *The Intermediaries*. Princeton: Princeton University Press.

ETNİK ÇATIŞMALARA PSİKOLOJİK GÖRÜŞ AÇISINDAN YAKLAŞIM

Prof.Dr. Vamık D. Volkan

Dünyada etnik sürtüşmelerin artışı uluslararası ilişkiler kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bugün, dünyada 102 yerde silahlı çatışma vardır. Bunların otuzundan fazlasında birden fazla insan ölmüştür. Bu çatışmaların çoğu etnik gruplar arasındadır.

Amerikalı yakın dostum, diplomat Harold SAUNDERS'in dediği gibi, uluslararası ilişkilerde kullandığımız bazı eski geleneksel iletişim kavramları bugünkü dünyaya yön veren ve dünyayı etkisi altına alan sorunları tamamiyle açıklayamamaktadır. Bu geleneksel araçların bir kısmını bırakabiliriz. Ulusların veya etnik grupların nasıl ilişki kurdukları hakkında düşüncelerimizi yeniden düzenlemek, organize etmek zorundayız. Yine, SAUNDERS'in dediği gibi *"eski gözlüğümüz veya büyütecimiz dünyayı artık gözümüzün önüne net bir şekilde getiremiyor, geleneksel*

Vamık D. Volkan'ın 11 Mart 1992 tarihinde A.Ü.T.F. İbn-i Sina Konferans salonunda yaptığı sunu.

sözlüğümüz kesin bir şekilde tanımlayamıyorsa, yeni bir gözlük ve yeni bir sözlük üretmek hem gerçekçi hem de akılcıca bir iş olacaktır." (Saunders, 1990, s.330)

Bu konuşmamın amacı psikolojik bir gözlük ve büyüteç üretmek ve buna göre düşündüklerimi size aktarmaktır. Bu şekilde uluslararası dinamikleri tam anlamıyla anlama fırsatımız olacak ve davranışlarımızı nasıl düzenleyeceğimizi öğreneceğiz.

Politikacılar ve diplomatlar sıklıkla yüzeysel psikolojiyi bir ölçüde düşmanlarını etkilemek için kullanırlar. Ben burada psikolojiden söz ederken daha çok büyük grupların iletişiminde görülen çoğu kez bilinçdışı olan daha derin bir psikolojiyi ifade etmek istiyorum. Benim burada üzerinde duracağım noktalar daha çok etnik ilişkilerdir. Ancak bu bilgiler küçük değişikliklerle milliyetçi gruplar, klanlar, kabileler, aşiretler gibi diğer geniş gruplara da uygulanabilir.

Bu bölümde iki görüş üzerinde durulacaktır. Bunlar

1. Savaşta ve barışta etnik gruplar arasında rol oynayan genel özellikler
2. Etnik grupların birbirleri ile olan ilişkilerinde barışı devam ettirmede psikolojik yöntemlerin rolü.

1. GENEL ÖZELLİKLER

Etnikliği tanımlamak, oldukça zordur. Her meslek grubu kendi bakış açısından olayı anlamaya ve tamtmaya çalışır. Tarihçinin, diplomatın, sosyoloğun

psikolojik bilimlerle uğraşan kişilerin bakış açıları farklıdır. Bu konuda bütün bilimlerin anlaştığı ortak bir tanım yoktur.

Genel olarak etnik gruplar şu özelliklerinin farklı olması ile tanınırlar. Bunlar: Sosyal ve kültürel miras, semboller, dil, müzik, efsaneler, folklor, aile hayatı, deri rengi, din ve tarihtir. Etnikliğe tarihsel yaklaşım bu kavramların dinamik güçlerini, kavramlar içine yatırılmış ve zaman zaman çok yoğunlaşan duyguları açıklamak için yetersiz kalır. Bu nedenle psikolojik yaklaşım olaya daha geniş boyutlar ve derinlikler kazandırır.

Bu konuda bazı sorular şöyle sıralanabilir:

- Etnikliği alevlendiren şey nedir?
- Bir kimsenin benlik duygusu niçin onun etnik grubunun başarısı ve başarısızlığına göre yükselir ve alçalır?
- Etnik düşünce ve duygu oluşup yerleştikten sonra onu değiştirmek niçin güçtür veya imkânsızdır?
- Niçin bazı belirgin durumlar altında etnik kimliklerimizi değiştirmektense ölmeyi arzu ederiz?
- Politik ve askeri baskılar arttırıldığında niçin bir etnik grup kendi kimliğine daha sıkı bağlanır?
- Çok ateşli ve kanlı çatışmalar niçin birbirine sınır olan komşular arasında olur?

Bu soruları cevaplamak için etnikliği basitçe tanımlamaktan çok, psikodinamizmi anlamamız gereklidir. Bunun için bir etnik grubu diğeriyle ritualistik bir ilişki içindeyken gözlemek zorundayız. Bu psikolojik durumlara odaklanmayı önerirken gerçek dünya ekonomisini hukuki ve askeri sorunları, küçümsemek istemiyorum. Duruma bir açıklık kazandırmak için psikolojik gözlüklerden süzölmüş verileri gerçek dünya sorunlarının lensinden geçmiş diğer verilerle bütünleştirilerek diplomasiye uyarıyabiliriz. Herbirinin diğeri üzerine derin etkileri vardır. Etnik çatışmalarda sorun kronik bir duruma dönüştüğünde psikolojik veriler daha önemli olmaktadır. Orta Doğu'da 1977'de Enver Sedat'ın İsrail Paramentosunda dünyayı şaşırtan açıklaması bunun bir örneğidir. Sedat, Araplar ve İsrailliler arasındaki kronik sorunların %70'inin psikolojik olduğunu belirtmişti.

II. KOMŞULARININ PSİKOLOJİSİ

Etnik ilişkilerin psikolojik temeli büyük komşu gruplarının psikolojisine dayanmaktadır. İlk insanları düşündüğümüzde yan yana olan kabilelerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için bir yarışma içinde olduklarını düşünebiliriz. İnsanların akılları geliştikçe, paylaşılan nesneler başka anlamlar kazandılar. Bu ilkel rekabet seviyesi psikolojik alanda çok fazla ağırlık kazandı. Örneğin, gıda, gıda olmaktan başka, emniyet, prestij, kuvvet yerine kullanılmaya başlandı. İlk insanlar tarihinin başlangıcından

İtibaren "BİZLER" ve "SİZLER" psikolojisine göre ayrılmışlardır (Volkan 1988).

Modern dünyada fiziksel komşuluk yapmasak bile tüm etnik gruplar iletişim araçları, diğer teknolojik araçlar ve ekonomik nedenlerle birbirlerine bağlıdırlar. İsrail ile Filistinliler, Azeriler ile Ermeniler gibi.

Tarih boyunca büyük gruplar arasında denge kurmak için bazı davranışlar (ritüeller) ve psikolojik ilkeler gelişmiş ve bunlar nesilden nesile aktarılmıştır. Bu ilkeler ve ritüeller iyi şekilde kullanılmadığı zamanlar etnik gruplar arasındaki denge bozulur ve savaş ortamı doğabilir. Dünyanın gerçekleri; ekonomik bozukluklar, doğal felaketler, (Çernobil'de olan facialar gibi) bir liderin psikopatolojisi gibi durumlar, paylaşılan çaresizlik veya suçluluk, grup içi veya gruplar arası normal süreci bozabilir. Aşağıda temel ritüeller özetlenmiştir.

1. BENLİK VE ETNİK ÖZDEŞİMİ KORUMA RİTÜELLERİ

Bireyin benlik değeri ve etnik özdeşimi birbirinin içine girmiştir. Etnik grubun başarısı bireyi yüceltir, etnik kimliğe herhangi bir saldırı ise onu yaralar. İnsanın gelişmesinde bazı parametreler bu iç içe girme olayında daha derinlerde, ilk çocukluk dönemlerinde yer alırlar. Bazıları da daha sonraki yaş dönemlerinde insanın kendi kimliğinin içine girer. Bunlardan birincisi o bireyin özündedir. Bu nedenle bunun sonradan değiştirilmesi pek mümkün olmamaktadır.

Oysa, ikinci durumda bireyin kimliğine karışan özellikler daha kolay değişebilirler.

Etnik özellikler çocukluğun ilk döneminde benliğin içine girer ve insanın özünde yer alırlar. Bu nedenle birey farklı yerlerde yaşasa bile bu etnik özelliğini kaybetmez. Bu nedenle, etnik kimliğin konusu insanın psikolojik gelişmesinin gereğidir, gelişimsel bir süreçtir.

Etnik nitelikler ve özellikler hayat boyunca bireyin psikolojik kimliğinin devamı bakımından önemlidir. Bu nedenle etnik özelliklerden bayrak, şarkılar, yemekler, oyunlar, mitolojiler, kahramanlar ve çeşitli öyküler belirleyicidir. Etnik kimliğin ve benliğin korunması için sürekli gündemde tutulur. Burada anlatmaya çalıştığım kimliğin etnik ve benlikle ilgili içiçe girmiş yanları bundan sonra anlatacaklarımın temelini oluşturmaktadır.

2. REKABETLE İLGİLİ RİTÜELLER

Rekabetle ilgili ritüellerin insanlık tarihinin başlangıcından beri var olduğunu belirtmiştim. Bu ritüeller etnik gruplar arasında geliştirilen oyunlarda sembolize edilebildiği gibi zaman zaman gruplar arasındaki çatışmalarda ve savaşlarda da varlıklarını gösterebilirler.

Olimpik oyunlarda "bız" ve "onlar" arasında bir ilişki kurmak oyunsal bir rekabet davranışına örnektir. Ancak stres altında olumlu ritüeller zararlı olabilir.

Yıllarca önce Münih'de politik stres, olimpiyat oyunlarını aksatmıştı. Richard Nixon'un Cumhurbaşkanlığı sırasında "Ping-pong diplomasisi" olarak adlandırılan bir olay vardı. Amerika ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında uyumu bozan davranışlar ve sorunlar bulunmaktaydı. Amerikalılar bunu uyumlu bir hale getirmek için rekabetle ilgili bir paremetre olan oyun rekabetini diplomasi alanında kullandılar. Bu nedenle Amerikan Ping-pong takımı Çin'e gitti ve Çin Ping-pong takımı ile maç yaptı. Böylece o zamana kadar iki grup arasında politik olarak var olan gerilim ve uyumsuz davranışlar rekabet ritüeli ile olumlu bir ilişkiye dönüştü. Ancak bu rekabet ritüelinden sonra ritüalistik diplomatlar bir araya geldiler.

3. TEHDİTLE İLGİLİ RİTÜELLER

Amerika ve Rusya arasında gelişen rekabetten sonra Amerika'nın geliştirdiği bir politik kuramda tehdit ile ilgili ritüeller temel alınmıştır. Bu tehdit politikası özellikle nükleer savaş silahlarının geliştirilmesi alanında kendini göstermiştir. Tehdit politikasının iki yönü vardır. İlkinde iki gruptan biri, tehdit edilen taraf, gerçekçi düzeyde kalarak kendi sınırları içinde uyum gösterir ve çatışmanın politik düzeyde kalmasına yol açar. İkincisinde ise tehdit edilen taraf regrese olur. Etnik kimliğini korumak için daha ilkel ritüelleri kullanır hatta gerekirse ölümü bile göze alır. O zaman tehdit arttıkça regresyonun boyutları da artar ve gerçeği değerlendirmede sorun daha belirgin hale gelir. Uzun yıllar bu tehdit ritüelleri Amerikan

diplomasisinde en önemli politik kuram olarak kullanılmıştır. Ancak bunun işlevselliğini yitirdiğini son körfez savaşında gördük. Tehdit politikası stres durumunda duygusal değişiklikler logistik özelliğini yitirerek sadece kimliğin korunmasında bir araç olarak kullanılır. Önce dediğim gibi etnik kimliği korumak esastır. Stres altında olan bir grup öteki grupların kullandığı tehdide mantıklı bir cevap vermeyebilir. Tehdit kuramında etkin olan psikolojiyi anlamama, engellenme ve karşıt saldırıya neden olabilir. Saddam Hüseyin bunun örneğidir.

4. AYKIRILIK RİTÜELLERİ

Burada esas olan grubun etnik kimliğini koruyabilmesi için kendisinde olmayan özellikleri ritüellerle ortaya koymasıdır. Dil ve din farkları, deri rengi ve bunlar gibiler iki grup arasında kaçınılmaz farklılıkları simgeler. Çatışma zamanında bunların dışında kalan küçük farklılıklar çok önem kazanırlar. Eğer gruplar arasında benzerlikler varsa iki ayrı etnik toplum etnik özelliklerini yitirme korkusu duyacaktır. Bu nedenle küçük farklılıklar aşırı derecede büyütülür. Ayrıca, eğer farklılık küçük ise düşman gruba yönelik yansıtımlar aslında kendi grubuna yapılmış gibi algılanır. Bu durum da ilk grubun kimliğini tehdit eder.

Etnik kimliğin korunması, stres sırasında, fiziksel yaşamın önüne geçmektedir. Sınhalar ve Tamiller arasında çıkan kargaşada küçük bir farklılık olan elbise giyim şekli Tamillerin kolayca

tanınabilmesine yol açmış, Sinhalar sistematik olarak böyle giyinen Tamilleri taciz etmişlerdir. Kıbrıs'ta da benzer bir durum yaşanmıştır. Kıbrıs Türk ve Rum çiftçileri siyah pantolon ve siyah gömlek giyerlerdi. Bellerine biri kırmızı, biri mavi kemer takardı. Gerginlik durumunda her iki toplum da renklerini değiştireceklerine ölmeyi göze alırlardı. Bu mantıksız görünen şey yaşamın gerçeğidir. Burada psikolojik durumun insan davranışlarını nasıl yönlendirdiğini açıkça örmekteyiz.

5. ÖN YARGILI RİTÜELLER

Bir psikanalist olarak çocuklukta önyargının normal olarak geliştiğini biliyorum. Önyargı kendi kimliğimizi ve büyük grubumuzun kimliğini korumakta yararlıdır. Fakat, çatışma sırasında önyargı kötü amaçla kullanılır. Diğer grup hakkında etnik şaka yapmak grubu öldürmez; fakat, önyargı kötü amaçlı kullanılırsa yıkıcı davranışlara yol açar.

6. SINIR RİTÜELLERİ

Stres altında iki grubu ayıran fiziksel sınır daha psikolojik olur. Bütün etnik gruplar aynı fiziksel sınırlar içinde yaşamazlar. Fakat gerginlik durumlarında sınırlar yaratılır.

Bir grup için fiziksel sınır, insan için derisinin yarattığı sınır ile eş anlamlıdır. Her iki sınırda psikolojik olarak grup için etnik kimliği koruma anlamına gelmektedir. Buna bir örnek olarak

İsrailîlilerin Ürdün sınırında çektiği zorlukları göstermek istemeleri amacıyla beni çağumaları ve bu sınıra ilişkin gözlemim verilebilir. Ürdün, Nehri üzerindeki Allahbîj Köprüsü'nün yarısı Ürdün yarısı İsrail'in elindedir. İsrail'in hertürlü teknik ve elektronik donanımına sahip olması ve her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilmesine karşılık ritüelistik olarak saatlerce süren sınır kontrolleri yapması bana çok çarpıcı gelmiştir. Burada sınır boyunca mevcut bir toprak yolun akşam olurken arkasına sürpürge takılı bir arabayla süpürülmesi ve sabahları bu yolun kontrol edilmesi ritüelistik olarak her gün tekrarlanmaktadır. Kuşkusuz bu ritüelin gerçekçi yanları da vardır. Ancak bu ritüelde Ürdün'ün sınırı delme, İsrail'in ise sınırını belirlemesi ile kendi sınırını derisini kaşıyarak belirleyen insanla benzerlik göstermesi oldukça çarpıcıdır.

Buraya kadar grubun kimliğini koruyan ritüelleri anlatmaya çalıştım. Bundan sonra grubun kimliğine etki eden, onu değiştiren ve tekrar ritüel haline gelebilen durumlar üzerinde duracağım.

7. SEÇİLMİŞ TRAVMALAR İLE UĞRAŞMA VE YAS TUTAMAMA

Burada "seçilmiş travma" terimini büyük bir grubun diğer bir grup tarafından kendini çaresiz ve mağdur edilmiş durumda hissetmesine neden olan bir olayı ifade etmek için kullanıyorum.

Herhangi bir grup gerçekte kendi itibarını ve benlik değerini kaybetmeyi seçmez. Fakat bir olay psikolojik ve mitolojik olarak seçilmiş travma haline gelir. Bu süreç bilinçdışıdır. Grup, olayın duygusal ve düşün düzeyindeki representasyonunu kendi içine sokarak paylaşılmış incinme ve utanç duyguları ve onlara karşı gelişen savunmalar ile birlikte olayın 'anısını' nesilden nesile etnik kimliğin belirleyicisi olarak taşır. Her yeni nesil için esas olayın tanımı, hikayesi zamanla değişikliğe uğrar. Değişmeyen tek şey olayın grubun psikolojisinde oynadığı roldür. Bir travma bir kez "seçilmiş travma" olduğunda tarihi gerçek artık önemli değildir. Önemli olan olayın psikolojik tasarımının grubun etnik kimliğinin temeli olmasıdır.

Bir Ermeni kimliği duragandır. Seçilmiş travma eklendiğinde hareketli olur ve alevlenir. Türklerle Ermeniler arasındaki ilişki gündeme gelmedikçe seçilmiş Ermeni kimliği ortaya çıkmaz. Yani Ermeni etnik kimliğinin merkezinde Türklere olan düşmanlık bulunmaktadır. Ben burada şunu hatırlatmak isterim: Burada da sözü edilen bir kişi değil; paylaşılmış, seçilmiş travmalardır. Seçilmiş travmalar grubun yas tutmadaki yetersizliğinden kaynaklanır. Yas tutma değişim ve kayıpla başlatılan kaçınılmaz bir insan tepkisidir. Bir yakınınızı kaybettiğiniz zaman yas tutarsınız. İç dünyanızda üzüntü ve keder uyandıran bu kayıpların yasını yaşayabilmeniz için normalde bir yas sürecinden geçersiniz. Yas sürecinin sonunda bu kayıp kabullenilir. Geriye ölen kişinin anıları kalır. Bu anlar

içinizde bir gelecek ifade etmez ve mazide kalır. Ancak, toplumsal kayıptan sonra yası yaşayamıyan bir etnik grup olayı asırlarca canlı tutarak sonucu değiştirmek ister. Artık bu olay bir "seçilmiş travma" olarak değerlendirilir ve ritüellerle ayakta kalarak grubun etnik kimliği korumaya çalışılır.

Seçilmiş travmada yas tutamama bir nesilden diğerine devam eder. Nesiller, atalarına yapılanı onarmak ve kimliklerinin bir parçası olan onur kırıklığından kendilerini kurtarmak için bilinçli veya bilinç dışı seçilmiş travmayı yaşatırlar, çünkü seçilmiş travma etnik kimliğin temelini oluşturmaktadır. Etnik grubun aleyhinde olsa bile seçilmiş travma bırakılmaz. Örneğin bana göre Kıbrıs Rumları adamın tümünü ele geçirecek bir duruma geldiklerinde Türklerle mücadelenin gerekliliği konusundaki seçilmiş travmanın etkisiyle, bir yerde durdular ve Türklerin onlarla uğraşmaya devam etmeleri için davetiye gönderdiler.

İdeolojilerin temelinde sadece paylaşılan geçmiş veya şimdi ortaya çıkan grup travmaları yoktur. Bir lider kendi içrel ve sıklıkla bilinçdışı arzu ve çatışmalarına dışsal çözümler bulmak isteyebilir ve böylece kendi kişilik özellikleri ile grubun tarihini değiştirebilir. Böyle değişmeler bazen çok iyi, bazen de çok kötü olabilirler.

Bazen seçilmiş travma politikayı etkiler. Örneğin, İsrail Yahudilere yapılanları unutamayan ve yas tutamayan bir ulustur. Bence soykırım için yas

tutulmasına imkan yoktur. Soykırımın etkisi nesillerin gelip geçmesi ile ancak hafifleyebilecektir. Fakat bu ara paylaşılan travmanın bir etkisi olması gerekir. İsraili psikanalist Rafael Moses'nun net olark tanımladığı gibi İsrail'de hak kazanma kavramı iç ve dış siyasetin çok önemli bir parçasıdır. Buna göre "O kadar mağdur oldum ki, ne alsam benim hakkımdır." özelliği siyasete yön vermektedir (Moses, 1990).

8. SEÇİLMİŞ ZAFERLER İLE UĞRAŞMA

Grupların seçilmiş başarıları önemlidir. Bunları canlı tutmak için ritüeller geliştirilir. Seçilmiş zaferler, seçilmiş travmalar gibi psikolojik ve mitolojik anlamlar kazanır ve etnik kimliğin özelliğini belirler. Bunlarda stres altında grubun ve dolayısıyla bireyin kimliğini korur. Hem seçilmiş travmalar hem diğer ritüeller bütün insanlarda doğal olarak ortaya çıkar. Ancak bu ritüeller daha şiddetle ve her yerde kullanılır hale geldiği zaman bir saplantı durum vardır. Örneğin Rumların Türklere yönelik politikası en çok seçilmiş travma ve seçilmiş zaferin etkisindedir. Bunlar da her zaman doğal olmayan ritüellerdir.

9. ZARAR VEREN RİTÜELLER- DEHUMANIZATION

İki etnik grup arasında gerginlik arttığında her grup kendi kimliğini korumak, kendini diğerinden ayırtırmak için "dehumanization" denilen yeni bir psikolojik ritüel ortaya çıkarır. Düşmanı dehümanize etmek, savaş hazırlığı ve savaş için gerekli ön koşuldur.

Bu durum bir grubun düşman askerlerini "hamamböceği" diye adlandırmaktan daha karmaşık bir psikolojik süreçtir.

Dehümanization bir grubun "düşman gibi olmama" (düşmana benzememe) niteliğini canlı tutmak amacıyla ortaya çıkar. Yani, "ben insanım ama sen değilsin", o halde birbirimizden farklıyız. İnsan olmayan bir şeyi öldürmek kabul edilen bir davranıştır. Böylece, dehümanization, düşmanın yaşamını yitirmesi ile ilgili paylaşılmış suçluluk duygularını yok etmeye yardım eder, çünkü insan karşısındaki düşmanı insan gibi algılsa onu öldürmek daha da zor olabilir.

Dehümanization ritüelini başka bir kötü ritüel takip eder. Buna, victimization (mağdur etme, kurban etme) denir. Savaşta bu kötü ritüelin de ortaya çıktığını görmekteyiz. Karşıt grubu mağdur ettikçe aradaki empatik anlayış durumu ortadan kalkar. Düşmanın kayıpları kendi kayıplarımızdan daha fazla veya eşdeğer olsa bile ona empati duymayız, hatta kayıptan mutluluk duyabiliriz.

10. LİDER VE İZLEYEN PSİKOLOJİSİ

Sigmund Freud 1932'de Albert Einstein'e yazdığı bir mektupta tüm insanların lider ya da izleyici olduğu üzerinde durmaktadır (Freund 1932). İzleyen kitle daha büyük bir gruptur. Politik bir lider, politik, ekonomik, yasal ve askeri konularda bilinçli olarak görevini yapar. Ancak bilinç dışında diğer gruplarla etkileşen kendi grubunun ritüellerini ve dolayısı ile kendi

grubunun kimliğini desteklemek için çaba sarfetmek zorundadır.

Lider-izleyici ilişkisi iki yönlü trafiğin olduğu bir caddedir. Caddenin iki yönündeki trafiğin akışında pek çok etmen rol oynamaktadır. İki yönlü trafik liderin psikolojik durumuna veya izleyicilerin baskısına göre tıkanabilir. Lider tarihsel gelişime bakarak kendi içrel istek ve çatışmalarına çözümler bulur. Liderin istek ve çatışmaları kendisini izleyenlerin fiziksel ve duygusal durumunu etkiler. Ör. Adolf Hitler, Joseph Stalin, İdi Amin ve Saddam Hüseyin zarar verici liderlerdi. Savaşa neden olan ortamlarda komşuluk psikolojisinin yanı sıra lider-izleyen psikolojisi de dikkate alınmalıdır. Bu iki unsur üzerinde durulmazsa savaşları anlamamız mümkün değildir.

II. UYGULAMA

Etnik gruplarda ortaya çıkan psikolojik ritüellere ilişkin kısa bir giriş yaptım. Uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan süreçleri anlamak için yeni bir lense gereksinim duyuyoruz. Diplomatların yaptığı toplantılarda duygusal süreçler üzerinde daha yeni yeni durulmaya başlanmıştır. Etnik gruplarda barışın devamlılığını sağlamak için çatışmada etkin olan duygusal süreçleri anlamalıyız.

Aşağıda diplomaside etnik ritüellerin nasıl ele alınıp, çözümlendiği üzerinde durulacaktır. Birbirine düşman olan grupların bir araya geldiği toplantılarda

üçüncü tarafsız bir grubun etkinliği ve arabuluculuk görevi anlatılacaktır.

1. Toplantılara karşıt gruplar "seçilmiş travma"ları ve "seçilmiş zafer"leri ile gelirler. Örneğin Kıbrıslı Türkler ile Rumların yaptıkları toplantılarda Kıbrıslı Türkler 1963 ve 1974'te olan olayları anlatırlar. Onlara göre bu yıllarda insanlık dışı şartlarda kamplarda yaşamak zorunda bırakılmaları "seçilmiş travmaları"ıdı. Kıbrıslı Rumlar ise 1974'te Türk ordusunun adalarını işgal etmesini getirmektedir. Gruplar birbirlerine empati göstermezler.

Her grup kendi seçilmiş travmasının empatik bir kulakla duyulmasını ister. Üçüncü grup bunu yapar ve diğer grubun karşısındaki grubun travmasına empati duymasını sağlar. Böylece iki karşıt taraf birbirini duyar. Üçüncü grup eğer bunu yapmazsa her grup kendi seçilmiş travmasının ne kadar rahatsız edici olduğunu sürekli tekrarlar ve yapıcı bir tartışma ortamının yaratılması engellenir.

2. Karşıt etnik grupları kendi ritüellerinin benzeri olmadığı konusunda ısrar ederler. Eğer üçüncü grup ritüelin ne olduğunu biliyorsa bir program yaparak veya yeni bir yaklaşım saptayarak ritüellerdeki benzerliği gösterir. Her etnik grup kendi etnik kimliğinden emin olduktan sonra benzerlikler gösterilir.

3. Üçüncü grup karşıt gruplar "biraraya getirme" veya "yakınlaştırmada" çözüm yolları üzerinde durur. Bazı etnik gruplar yüzyıllardır birbirlerine düşmandır.

Bu grupların doğasında ayrı olmak vardır ve gruplarda ayrılığı yerleşik hale getirme bazen en iyi politik çözüm olmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinin üçüncü grup olduğu oturumlarda etnik çatışmaların çözümündeki güçlüğe yeni bir boyut eklenmektedir. Amerikan toplumunda da etnik farklılıklar vardır. Fakat bunlar "Amerikan özdeşimi" şemsiyesinin altına konmuştur. Ben Amerikan diplomatları ile birlikte olduğumda onların farklı etnik gruplarda ayrılık yerine bilinç dışında "birlikte olmayı" teşvik ettiklerini gözlemledim. Bu da Amerika'da etnik grupların bir arada tutulmasının bir göstergesidir. Bazı durumlarda birlikte olma her zaman en iyi çözüm yolu değildir. Etnik grupları kendi gerçekleri içinde değerlendirmek zorundayız.

4. Üçüncü grup, gruplar arasındaki küçük farklılıkları anladığı zaman engellenme yaşayabilir. Daha önce anlattığım gibi küçük farklılıkların büyük anlamları olabilir. Anlaşma sürecinde gruplar pazarlık yaptıktan sonra birbirlerine yakınlaşırlar aralarındaki küçük farklılıklar da temel tartışma konusu olur. Ben gruplarda benzerliğin farkedilmesinin tartışmalarını sonlandırdığını gözledim. Eğer üçüncü grup bu durumun ortaya çıktığını anlayıp her grubun özdeşimindeki farklılıkları gündeme getirirse anlaşma ortamı yaratılabilir.

5. Bir grup kendi istemediği yönlerini, düşmanlara hem gerçekte, hem de fantezide yansıtır. Grupların anlaşma sürecinde bu yansımalar görülebilir. Örneğin

Kıbrıslı Türk ile Kıbrıslı Rumlar arasında yapılan toplantılarda üçüncü grup bir gelişme fark etti. Kıbrıslı Rumlar konuşmalarında Kıbrıslı Türklerin ne hissettikleri, neye inandıkları ve ne istedikleri üzerinde duruyorlardı. Tarafsız grup aslında Kıbrıslı Rumların Türkler üstünden kendi istediklerini anlattıklarını anladı. Üçüncü grup toplantı sırasında bu yansıtmayı yorumladığında anlaşma daha gerçekçi bir zemine oturdu.

6. Birbirine karşı olan gruplarda birbirlerine yönelik açık veya üstü örtülü saldırganlık vardır. Oturumların ilk dönemlerinde birbirlerini aşağılama görülür. Bu da ayrılığı getirir. Saldırganlığa ve aşağılamaya bağlı olarak gruplarda suçluluk ve utanç ortaya çıktığında antagonistler yakınlaşır. Bu aşamada Arap ve İsrailliler 'Biz kardeşiz, İbrahim hepimizin babası, biz aynı babadan geliyoruz.' derler. Daha sonra birşey olur veya birşey söylenir ve gruplar ayrılır. Bu yakınlaşma ve uzaklaşmalara "akordiyon tenomeni" diyebiliriz. Gruplar ritmik bir biçimde bir araya gelip, ayrılırlar.

Güven Oluşturulması

Anlaşma sürecinde etnik gruplara ilişkin ritüellerin bilinmesi oldukça yararlı olabilir. Bu bilgilerin daha çok kullanıldığı alan güvenin oluşturulduğu oturumlardır. Bu oturumlar resmi toplantılar başlamadan önce yapılmaktadır (II. Aşama). Güven oluşturma sürecinde karşıt etnik gruplara

psikolojik ritüeller açıklanmalı, bunlar uygun duruma getirilmelidir.

Eğer bir etnik grup diğer grubun seçilmiş travmasını anlayıp ona empati gösterirse üçüncü grup bu sürecin ilerlemesine yardımcı olmalıdır. Grup kendi seçilmiş travmaları ve zaferleri için yas tutmaya başlamışsa grup kendi etnik özdeşiminde değişiklik istememektedir. Bir grubun kendi kayıpları için yas tutması ve düşman grubun bu anılara empati göstermesi uluslararası ilişkilerde "bağışlama" kavramı olarak adlandırılır. 1990'da Mikhail Gorbachev'in önderliği ile Moskova Polonya'dan 1939'da Stalin'in öldürdüğü 15.000 kişi için Polonya'dan özür diledi. Polonya Cumhurbaşkanı Lech Walesa ise 1991'de İsrail'den Khesset'te Nazi Toplama Kamplarının yapılmasında ülkesinin rolü olduğu için özür diledi. Bunlar bağışlama için verilen bir kaç örnektir. Joseph Montville bu sürecin etnik çatışmaların çözümünde nasıl kullanılacağı üzerinde durmaktadır (Montville, 1991). Güven oluşturulması bir süreçtir, herhangi bir şeyin sonu değildir. Benim üzerinde durduğum ve ritüelleri temel alan psikolojik içgörülerle politikacılar programlar yapıp, etnik özdeşimleri anlayabilirler.

KAYNAKLAR

1. Freud, S (1932). *Why war?* Standart Edition 22: 197-215.
2. Montville, J.V (1991). *Psychoanalytic enlightenment and the greening of diplomacy.* In *The Psychodynamics of International Relationships*. Vol II. (Ed) V.D. Volkan, J.V. Montville and D.A. Julius, Lexington Books; Lexington, S. 177-192.
3. Moses, R (1990). *Shame and entitlement: Their relation to political process.* In. *The Psychodynamics of International Relationships* Vol I (Ed) V.D. Volkan, D.A. Julius and J.V. Montville, Lexington Books, Lexington MA. s 131-141.
4. Saunders, H.H (1990). *An historic challenge to rethink how nations relate.* In. *The Psychodynamics of International Relationships*. Vol I. (ed) V.D. Volkan, D.A. Julius and J.V. Montville, Lexington Books, Lexington MA: S. 1-30.
5. Volkan, V.D (1988) *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to Inter national Relationships.* Jason Aronson Inc: Nocthvale.

ETNİK ÇATIŞMALARDA ORTAYA ÇIKAN SORUNLARIN PSİKOLOJİK GÖRÜŞ AÇISINDAN ÇÖZÜMÜ

Prof.Dr. Vamık D. Volkan

Politik psikoloji alanında 15 yıldan beri çalışmaktayım. Benim de içinde olduğum grupta Dışişleri Bakanlığından iki üst düzey yönetici, iki psikiyatrist, bir diplomat, bir tarihçi ve bir psikolog vardır. Etnik çatışması olan gruplar birlikte çalıştığımız gruba yardım almak için gelirler. İki gruptan önemli kişileri seçip başka bir ülkede toplantılar yapıyoruz. Toplantıların yapıldığını ülkenin hükümeti de biliyor. Bu toplantıları altı ayda bir yapıyoruz ve hükümet temsilcisi de katılıyor. Bunların amacı resmi diplomaside konuşulmayan şeylerin konuşulmasını sağlamak, iki gruptan elde ettiğimiz verileri ve önerilerimizi bir kavşağa getirip resmi kişilere devretmektir.

Çeşitli gruplardan örnekler vermek istiyorum. Örneğin Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler, İsrailliler

Vamık D. Volkan'ın 19 Mart 1992 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yaptığı sunu.

ile Filistinliler veya İsraililer ile Araplar. İsrail ve Filistin ilişkisini alalım. Her grup kendisini temsil eden kişileri İsviçre'ye ya da Amerika'ya gönderiyor, biz de üçüncü grup olarak bu toplantıya katılıyoruz. Biz tarafsız grubuz. Bu toplantılarda ortaya çıkan süreçler üzerinde durmak istiyorum.

1. Çatışma

Toplantı başladığı zaman birisi elini kaldırır "Benim eşim de toplantıda olmak zorunda, eğer o toplantıya gelmezse bir araba çağırın ben havaalanına gidiyorum ve ülkeme geri döneceğim" der veya bir İsraili "Diplomatımız Portekiz'de öldürüldü, saygı duruşunda bulunalım" der ve ortalık birbirine girer. Üçüncü grup bu çatışmayı beklemektedir. Çünkü kendilerine yardımcı olacağını düşünür. İki grup bir araya geldiklerinde kendi etnik grupların temsilcisidirler. Toplantı mekanı bir laboratuvarıdır. Toplantıları yaptığımız kişiler kendi ülkelerinin üst düzey yöneticileridir. Bu kişilerde diğer ülkeye yönelik saldırganlık var. Saldırganlık yer değiştiriyor ve "mini çatışma" ortaya çıkıyor (Volkan, 1987, 1988). Üçüncü grubun lideri getirilen sorunların çok önemli olduğunu söylemelidir. İki grupta olan kişilerin bir lidere gereksinimleri var. Freud insanları ikiye ayırmaktadır. "Liderler ve izleyicileri" (Freud, 1921) Bu toplantılar başladığında iki grup da üçüncü grubun liderliğini sınamak ister. Üçüncü grup bu süreci anlayıp iki grubun temsilcilerini bir odaya çağırmalı "Buna bir çare bulalım" demelidir. Sorun aslında psikolojiktir. Lider olan kişi ne söylerse söylesin

onaylanır. Ör. Eş sorunu için "Kimin eşi burada ise toplantıya gelebilir" diyebilirsiniz. Genelde eşler toplantılara gelmek istemezler. Çatışma ortadan kalkar. Saygı duruşu sorunu için "Tabii saygı duruşu yapabiliriz, herkes kime saygı duymak istiyorsa onu düşünsün" diye açıklarsınız ve sorun çözülür.

2. Tarihi Olaylar ve Mağdur Olmanın Bencilliği

Toplantılarda çatışma çözümlendikten sonra tarih gündeme gelir. Ör. Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler bir araya geldiklerinde Rumlar "Siz 1974'te geldiniz evimizi, köyümüzü işgal ettiniz" derken Kıbrıslı Türkler "Siz 1963'te bizi topladınız, kamplarda yaşattınız" diye karşılık verirler. Bu süreci "mağdur olmanın bencilliği" diye tanımlıyoruz. Her iki grup da eşit düzeyde kaybı olduğunu bilir, fakat duygusal alanda empati yapamaz(Mack 1979). Tarih gerçek diplomaside kolaylıkla gündeme gelmez. Jimmy Carter resmi toplantılarda "Balkonlarda durun" diyor yani altta yatan duygusallığı ellemeyin. Resmi olmayan toplantılarda üçüncü grup duygusallığa izin veriyor. Bu tarihi olayları dile getirmenin çok derin anlamları var. Her etnik grubun özelliğine etki yapan iki şey var. Bunlardan biri seçilmiş travmalar, diğeri ise seçilmiş zaferlerdir. Kıbrıslı Rumlar için 1974 seçilmiş travmadır. Rumların milliyetçiliğin temelinde seçilmiş travmanın mental tasarımı yer almaktadır. Travma ile Rumlar birbirine bağlanmaktadır. Aslında temel sorun grupların kendi kimliklerini koruma çabasıdır. Yaptığımız toplantılarda herşey doğal olduğu için "ben

benim", "sen sensin" fikri kolaylıkla ortaya çıkar. "Ben senden farklıyım, benim başıma gelenler seninkinden daha kötü". Bu düşünce ile gruplar kendi benliklerini korurlar. Biz bunu "etnik özdeşim" olarak tanımlıyoruz. Teknik olarak tarihi yakınmaların ortaya çıkmasına izin verilmelidir. Üçüncü grup her ikisini de özümser. İki arasında bir bağlantı kurar, bu empatidir. Üçüncü grup empati göstererek her iki gruba model olmaktadır.

3. Yansıtma Özdeşim

Bireyin kendisi için olumsuz olarak algıladığı şeyleri kabul etmeyip, karşısındaki kişiye yüklemesi ve ondan geliyor gibi algılaması yansıtma özdeşimdir. Ör. Toplantıda Kıbrıslı Rumlar hep Kıbrıslı Türklerden bahsediyorlar.

"Siz Türk askerlerini sevmiyorsunuz, onların çekilmesini istiyorsunuz" veya "Denktaş çok kötü" gibi. Üçüncü grup bu süreci açıklayarak daha fazla uzamasına izin vermez. "Siz Rumlar sanki karşı tarafta olan siz gibisiniz" der. Böylece gerçek ortama dönülür.

4. Akordiyon Fenomeni

Toplantılarda gruplar birbirine yaklaşıp uzaklaşırlar. Biz buna akordiyon fenomeni diyoruz. Saldırganlık ancak böyle kontrol ediliyor. Ör. Ermeniler ile Azerilerin katıldığı bir toplantıyı alın. Toplantıda bir gün geliyorlar "siz vahşi insanlar" diye iki grup da birbirine saldırıyor. Öğleden sonra "Ermeniler ile Azeriler birlikte yaşadılar, benim en

sevdiğim kişi bir Azeri idi birlikte bahçede çalıştık" gibi sözler duyuluyor. Akordiyonda birleşme var. Gayri resmi toplantılardaki süreçlerin resmi diplomasıde tek kullanıldığı yer "Camp David" zirvesidir.

Bu toplantıda Jimmy Carter, Begin ve Sedat bir araya geliyor. Toplantının bitmesine bir gün var. Üçü birlikte bir resim çektiriyorlar. Jimmy Carter ve Sedat resmin arkasına "çalıştık fakat başarılı olamadık" diye yazıyorlar ve Begin'in torunlarının imzasını atıyorlar. Jimmy Carter resmi Begin'e götürüyor. Begin ağlamaya başlıyor ve antlaşmayı imzalıyorlar. Herkes ülkesine dönüyor. Akordiyonda birleşme var, fakat süreç burada bitemez. Bu nedenle sorun hâlâ devam ediyor ve konuşmalar aynı yerden başlıyor.

5. Paylaşma

Üçüncü grup küçük grupların psikodinamiğini bilmek zorundadır. Burada Bion'un grup süreçleri önem kazanmaktadır (1961). Biz uluslararası grupların psikolojisini daha yeni öğreniyoruz. Bu gruplarda da bağımlılık, bağımsızlık dinamikleri, paylaşma süreçleri var. Ör. İsrail ile Mısırlıların olduğu bir toplantıda İsrailli bir erkekle Mısırlı bir kadını hep biraraya getirmek istiyorlar. TV'deki haberlerde "Bu bir evlenme mi?" gibi yorumlar var. Aslında yaşanan bu süreç paylaşmadır. Toplantıda bu süreç yaşandığında üçüncü grup kendi arasında toplanıp ne olduğunu değerlendirmeli ve gruplara açıklamalıdır.

Son yıllarda Mısırlıların, Filistinlilerin, İsraillilerin ve Amerikalıların yaptıkları toplantılarında V.D. Volkan başkan, Demetrios Julius başkan yardımcısı idi. Volkan Türk, D.Julius ise Yunan asıllı Amerikalı idi. Bütün katılan ülkeler Türk-Yunan çatışmasını bilmekteydi. Araplar ve İsrailliler üçüncü gruptaki Türk-Yunan işbirliğini oldukça ilginç bulmuşlar ve bunun üstünde durmuşlardır. Dr. Julius ile benim birlikte çalışmamız gerçek yaşamda karşıt etnik grupların paylaşma varsayımını desteklemektedir.

6. Yansıma Fenomeni

Toplantı başladığında dışardaki olaylar devam ediyor. Ör. Toplantıdan bir hafta önce İsrailliler bir şehri bombalıyor. Bu olayın gölgesi hemen grubun üstüne düşüyor. Dışarda olan olayın grup içinde görünümünü yansıma fenomeni olarak adlandırılır ve gruplarda düzensizlik ile kendini gösterir.

7. Küçük Farklılıklar

Toplantılarda her grup kendi kimliğini korumak zorundadır. Bu da ancak farklılıklarla sağlanır. Eğer gruplar arasında farklılıklar büyük ise sorun yoktur. Her grup bunu kolaylıkla görür. Örneğin Müslüman/Hiristiyan, Zenci/Beyaz gibi (Volkan 1985, 1987, 1988). Burada "Ben senin gibi değilim" görüşü var. Komşuluk psikolojisinde küçük farklılıklar oldu mu kimliği korumak güçtür. "Ben Müslüman, sen Hiristiyan isen sana yansıttığım şey kolaylıkla bana geri dönmez ama sen de Müslümansen sana yansıttığım şey

kolaylıkla bana geri döner". Temelde kimliği korumak çok önemli. Bu süreç yaşandığında üçüncü grup bir öneride bulunur. Örneğin Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin tek anlaştıkları konu kanalizasyon yapımıdır. Para geldiğinde mutlaka anlaşmak zorundalar. Bu anlaşmayı gördüğünüzde gruplara kimliklerini kaybetmediklerini gösterirsiniz. Gruplar birbirleri ile özdeşim yapma sürecine girebilirler.

8. Pazarlık Yapma ve Yas Tutma

Patolojik yas sürecinde birey kaybettiği kişiyi geri getirmek için pazarlık yapar ve bu aşamada kalır. Uluslararası ilişkilerde kendi şartlarından vazgeçtiğinde grup kayıp yaşar. Örneğin yıllardır devam eden bir Karabağ sorunu var. Toplantıda şöyle bir öneri getirebilirsiniz. "Karabağ'ın bir kısmını Ermenilere verin, onlar da size Türkiye ile Azerbeycan arasında bir yol versinler". Mantık açısından bakıldığında verilen ile alınan arasında denge olduğunu görüyorsunuz. Fakat ruhsal açıdan kayıp vardır. Kayıp ortaya çıktığında yas tutma süreci başlamıştır. Birey yas tutarken kaybım kabul eder. Eğer kayıp kabul edilmezse sürekli kaybı geri almak çaba gösterilir. Gayri resmi yapılan toplantılarda yas tutma süreci yaşanır. Yas tutma sürecinde yaşanan psikoloji bütün diplomatlara öğretilmelidir (Volkan 1981, 1988). Örneğin İsrail ile Mısır arasında bir toplantı öncesinde Yahudiler Sinayı Mısır'a veriyorlar. Yapılan toplantıda İsrail'den bir kişi "Sinayı biz size geri verdik" diyor. Mısır grubundan bir kişi ise "Sina size

ait değildi" diyor ve toplantı bitme aşamasına geliyor. Bu toplantıyı kurtarmak gereklidir. Üçüncü grup İsrail'in yas tutma gereksinimi olduğunu anlamıştır. Sina İsrail'e ait değil, fakat İsrail'de yaşayan kişilerde Sina'nın bir mental tasarımı var. Yas tutulduğunda bu süreç bitebilir.

9. Ülkeye Geri Dönme

Toplantıya katılan gruplardaki kişiler ülkelerine yeni fikirler ile dönerler bu da ülkede huzursuzluk yaratabilir. Bazen dönen kişi "vatan haini" diye adlandırılır. İsrail ile Filistinliler arasında yapılan bir toplantıdan sonra ülkesine dönen Filistinli avukatın kafası kesilmişti. Kendi vatandaşları onu öldürmüştü. Toplantı bitmeden üçüncü grup bu süreci açıklamalıdır.

10. Resmi Diplomasiye Verilerin İletilmesi

Yapılan toplantıların resmi diplomasiye iletilmesi nasıl yapılıyor. Genelde hep soru şudur. "Siz 6.5 yıldır her 6 ayda bir Arap-İsrail toplantısı yapıyorsunuz, hâlâ sorun devam ediyor. Ne yaptınız?" gibi. Ben de "Bizim yaptığımızdan daha çok resmi toplantı yapıldı" derim. Çatışmanın çözümü oldukça zordur. Arap-İsrail arasında bugün de resmi toplantılar yapılıyor. Resmi olmayan toplantılarda alınan kararlar bu toplantılarda konuşulmaya başlandı. Resmi olmayan toplantılarda Mısır'ın başkenti Kahire'de bir İsrail Kültür Merkezi açılması kararı alınmıştı, bu gerçekleşti. Bu merkezin başına getirilen kişi daha sonra İsrail Büyükelçisi oldu. İsrail'de okutulan ders kitaplarında

Araplara ilişkin olumsuz yönler değiştirildi. Sosyal örnekler de verilebilir. Filistinli doktorlar, artık İsrail'de hastanelere gelebiliyorlar.

Üçüncü Grubun Psikolojisi

Bu grup farklı meslekleri olan kişilerin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Grubun bir arada çalışabilmesi için meslekler arasındaki rekabetin çözülmesi lazım. Bu sorun ortadan kalktıktan sonra grubunuza yüklenen rol nedeniyle narsisizm yaşıyorsunuz. Her ülkede üst düzey yöneticiler sizi karşılıyor ve zaman zaman sizden mucize bekliyorlar. Narsisizm duygusunu üçüncü grup kendi içinde konuşmalıdır. Diğer bir sorun ülkelerden birine diğer ülkeye yaptıklarından dolayı öfke duymanız. Örneğin İsrail ile Filistinlilerin olduğu bir toplantıya gidiyorsunuz. İsrail'in Filistinlilere yaptıklarını biliyorsunuz. İsraillilere yönelik müthiş bir öfkeniz var. Bunu kendi aranızda mutlaka konuşmalı ve gruplarla yaptığınız toplantıya yansıtmamalısınız.

KAYNAKLAR

- Bion, W.R. (1961) *Experiences In Groups*. London: Tavistock Publications.
- Freud, S (1921) *Group Psychology and The Analysis of the Ego*. Standard Edition 18: 69-145, London: Hogarth Press.
- Marck, J.E. (1979) Foreword in V.D.Volkan, *Cyprus- War and Adaptation: A Psychoanalytic History of Two Ethnic Groups in Conflicts*, IX-XXI. Charlottesville, V. University Virginia Press.
- Volkan, V.D. (1981) *Linking Phenomena: A Study of the Forms, Symptoms, Metapsychology and Therapy of Complicated Mourning*. New York: International Un. Press.
- Volkan, V.D. (1985) *The Need to Have Enemies and Allies: A Developmental Approach*. *Political Psychology* 6: 219-47.
- Volkan, V.D. (1987) *Psychological Concepts Useful in The Buildings of Political Foundations Between Nations: Track II Diplomacy*. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 35: 903-935.
- Volkan V.D. (1988) *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships* Northvale, N.J. Jason Aronson.

Prof. Dr. VAMİK D. VOLKAN

Dr. Volkan Kıbrıs'ta doğmuş ve 1956 yılında Ankara Üniversitesinden mezun olmuştur. Virginia Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Merkezi, Charlottesville, Virginia'da, halen Blue Ridge Hastanesi Tıbbi Direktörü, The Study of Mind and Human Interaction Merkezi Direktörü ve Davranış Bilimleri ve Psikiyatri Bölümünde Psikiyatri Öğretim Üyesidir. Ayrıca, Dr. Volkan, Washington, D.C.'deki Washington Psikanaliz Enstitüsü'nde analiz eğitimi ve süpervizyonu vermektedir ve Amerikan Psikanalistler Kolejinin asil üyesidir.

Dr. Volkan, pek çok profesyonel grupta etkinlik göstermektedir. Dr. Volkan Türk-Amerikan Nöropsikiyatri Topluluğunun kurucusu ve eski başkanıdır. Amerikan Psikiyatri Derneğinin Psikiyatri ve Dış İlişkiler Komitesinin başkanlığını yapmıştır (1982-1985). Dr. Volkan Uluslararası Politik Psikoloji Derneğinin kurucu üyesidir (ISPP) ve 1983-1984 akademik yılında bu derneğin tıp alanından seçilen ilk başkanıdır. Son beş yılda Psikiyatrinin gelişimi için grubun Uluslararası İlişkileri (GAP) Komitesinin başkanlığını yapmıştır. Bu yılın başlarında, President Carters International Negotiation Network kurucu grubuna katılmak üzere davet edilmiştir.

Dr. Volkan'ın psikanalitik, psikopolitik, psikiyatrik ve eğitimsel konularda çok sayıda yayını vardır ve onsekiz kitabın yazarı, yardımcı yazarı veya editörüdür.

Prof. Dr. VAMİK D. VOLKAN

Dr. Volkan Kıbrıs'ta doğmuş ve 1956 yılında Ankara Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Virginia Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Merkezi, Charlottesville, Virginia'da, halen Blue Ridge Hastanesi Tıbbi Direktörü, The Study of Mind and Human Interaction Merkezi Direktörü ve Davranış Bilimleri ve Psikiyatri Bölümünde Psikiyatri Öğretim Üyesidir. Ayrıca, Dr. Volkan, Washington, D.C.'deki Washington Psikanaliz Enstitüsünde analiz eğitimi ve süpervizyonu vermektedir ve Amerikan Psikanalistler Kolejinin asil üyesidir.

Dr. Volkan, pek çok profesyonel grupta etkinlik göstermektedir. Dr. Volkan Türk-Amerikan Nöropsikiyatri Topluluğunun kurucusu ve eski başkanıdır. Amerikan Psikiyatri Derneğinin Psikiyatri ve Dış İlişkiler Komitesinin başkanlığını yapmıştır (1982-1985). Dr. Volkan Uluslararası Politik Psikoloji Derneğinin kurucu üyesidir (ISPP) ve 1983-1984 akademik yılında bu derneğin tıp alanından seçilen ilk başkanıdır. Son beş yılda Psikiyatrinin gelişimi için grubun Uluslararası İlişkileri (GAP) Komitesinin başkanlığını yapmıştır. Bu yılın başlarında, President Carters International Negotiation Network kurucu grubuna katılmak üzere davet edilmiştir.

Dr. Volkan'ın psikanalitik, psikopolitik, psikiyatrik ve eğitimsel konularda çok sayıda yayını vardır ve onsekiz kitabın yazarı, yardımcı yazarı veya editörüdür.

VAMİK D. VOLKAN

POLİTİK PSİKOLOJİ

VAMİK D. VOLKAN

POLİTİK PSİKOLOJİ

- Düşman ve Dost Edinme Gereksinimi: Gelişimsel Bir Yaklaşım
- Çeşitli Yönleri İle Diplomasi
- Etnik Çatışmalara Psikolojik Görüş Açısından Yaklaşım
- Etnik Çatışmalarda Ortaya Çıkan Sorunların Psikolojik Görüş Açısından Çözümü

Çeviri ve Derleme:

Prof. Dr. Abdülkadir Çevik

Doç. Dr. Birsen Ceyhun

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
Yayınları